

ekolisty

informačný spravodaj Priateľov Zeme - SPZ

1 - 2 / 2007

**Priatelia
Zeme
SPZ**

Slovensko patrí medzi najviac znečistené krajiny toxickým PCB

Klíma bez hraníc: atmosféra, počasie a klíma

Zámer ťažby uránu pri Košiciach

Helena Norberg – Hodge: Globalizace není přírodní zákon

Jablká – obyčajné a predsa tak neobyčajné

Velvyslanec USA Rodolphe Vallee ocenil triedenie a recyklovanie odpadu v Raslaviciach... viac na str. 17

Obsah čísla 1 - 2 / 2007

- 03** *Zapojte sa:* Minerálky do vratných obalov
- 04** *Téma:* Slovensko patrí medzi najviac znečistené krajiny toxickými látkami PCB
- 06** *Téma:* Klíma bez hraníc: Atmosféra, počasie a klíma
- 08** *Téma:* 10 rokov Priateľov Zeme - SPZ - 3. diel
- 10** *Téma:* Benefičný koncert
- 11** *Téma:* Zámer ťažby uránu pri Košiciach
- 12** Letné ekotáborenie
- 14** *aktivity Priateľov Zeme - SPZ, na Slovensku a vo svete*
- 20** *rozhovor:* Helena Norberg - Hodge: Globalizace není přírodní zákon
- 22** *vy sa pýtate, my odpovedáme:* Je azbest nebezpečný?
- 23** *ekoporadňa:* Jablká - obyčajné... a predsa také neobyčajné
- 24** *ekotypy:* Čistenie

Informačný spravodaj Ekolisty**Vydáva:**

Priatelia Zeme - SPZ, Košice

Adresa:

P. O. BOX H - 39, 040 01 Košice
kancelária: Alžbetina 53
tel./fax: 055 / 677 1 677
mob.: 0903 77 23 23
e-mail: spz@priateliazeme.sk
http://www.priateliazeme.sk/spz

Redakčná rada:

Ing. Ivana Machová
Ladislav Hegyi
Branislav Moňok
Mgr. Katarína Vrábľová
grafická úprava: Mgr. art. René Říha

Dátum vydania: november 2007

Foto na titulnej strane:

archív Priateľov Zeme - SPZ, 2007

Ostatné fotografie, ak nie je uvedené
inak, archív Priateľov Zeme.

ISSN 1335-437X

Milí členovia, sympatizanti, aktivisti a všetci vnímajúci súvislosti bytia, nie, nezabudla vám pani poštárka vhoďiť jarné a letné číslo Ekolistov do schránky, nie – nezaložili ste si ho niekde doma. Toto je prvé tohtoročné číslo po dlhej odmlke. Chcem sa vám ospravedniť, že sme vás ukrátili o zaujímavé čítanie. Náš rozpočet nedovoľoval použiť prostriedky na tlač a poštovné Ekolistov a tieto prostriedky (medzi nimi aj vaše príspevky) sme použili na realizáciu aktivít. Snažili sme sa o nich informovať mailom. Toto číslo je rozšírené – má 24 strán. Dúfam, že sa vám budú dobre čítať – doma v teple, pri hudbe kvapiek a vetra, pri farebných obrazoch v obločných rámoch.

Na jeseň nám príroda ukáže veľa zo svojej krásy, premenlivosti, srdečnosti, opatery, vie nás prekvapiť aj inšpirovať. Už necítíme v prírode malé vyjašené dieťa, ani krásnu vždy usmiateu mladicu, ale múdru matku. Počas teplých dní tohto obdobia zažívame radosť pri zbere, ochutnávaní záhradných plodov, sme inšpirovaní krásou, farbami a vôňou pri prechádzkach. Počas daždivých dní sme skrytí dnu – okolo nás zhromaždená bohatá úroda a my naladení tvorivo jesenne tiež máme chuť niečo vytvoriť, vyjadriť sa – napísať, zahráť si, maľovať, zatancovať si, ozdobiť si izbu alebo niečo zaujímavé navariť. Na jeseň môžeme viac ako inokedy precítiť všetky 4 živly – silu zeme, vody, ohňa (slnka), vetra. Teraz si priamo môžeme uvedomiť našu príslušnosť k prírode a vysloviť vďaka. Na mnohých miestach Slovenska sa stretávajú ľudia na ďakovaniach za úrodu. Nebola som tohto roku na ozajstnom ďakovaní za úrodu. Aj keď jedno pose- denie – zavŕšenie zemiakovej sezóny v jednej švajčiarskej rodine, by sa dalo

tak nazvať, nevyslovila som poďakovanie (asi ani v myšlienke). A tak... jesenné poďakovanie: Ďakujem Ti Zem za celú úrodu – starkine hrušky, jablká, tekvicu, mrkvu..., všetko, čo som kúpila na trhu aj v obchode, za orechy, hrozno, trnky, šípky, černice, hríby, čo som našla, za dary z môjho stromu, ktoré nezjem, ale budem mať ako talizmany a tiež za krásne babie leto, farebné poschodové oblaky, nové hory, ktoré som spoznala. Ďakujem, že nás ešte stále obdarúvaš.

Tiež by som sa chcela poďakovať vám - našim členom, ktorí ste v roku 2007 prispeli našej organizácii, či stali sa trvalými príkazcami – sú to totiž prostriedky smerované „prírode“, akési vyjadrenie vďaky, ktoré nám príroda mnohonásobne vráti. Vy umožňujete fungovanie našej organizácie, najmä v tomto ťažšom období, keď realizujeme aktivity aj bez väčších grantov, ktoré by pokryli všetky náklady. K ekolistom je tiež priložený šek a týmto prosíme tých z vás, ktorí si napríklad nezaplátili členské, sú sympatizantmi a radi by podporili naše aktivity: pošlite prosím jesenný príspevok Priateľom Zeme – SPZ ... v duchu: jeseň nás obdarúva každý deň, obdarujte ju aj vy.

Vaše príspevky využijeme na:

- pomoc nemocniciam pri náhrade toxických zdravotných pomôcok
- pokus o záchranu vratných minerálových fliaš na Slovensku
- zastavenie zámeru ťažiť urán pri Košiciach - ďalšiu pomoc mestám, obciam zlepšiť triedený zber

Pozdravujem vás, želim veľa dozretých farebných myšlienok a dozretých činov
Nech sa vám darí

Ing. Ivana Machová

**Spoločnosť
priateľov Zeme****Priatelia
Zeme
SPZ**

Spoločnosť priateľov Zeme od februára 2005 zmenila svoj názov na Priatelia Zeme - SPZ. Spolu s názvom došlo aj k zmene loga - z pôvodného srdca s planétou na kruhový symbol - logo medzinárodnej federácie Priatelia Zeme (Friends of the Earth International - FoEI).

Slovenským zástupcom FoEI je asociácia Priatelia Zeme, zložená z 3 občianskych organizácií pre ochranu životného prostredia: Priatelia Zeme - SPZ, Priatelia Zeme - CEPA (do januára 2005 pôsobiacia pod názvom Centrum pre podporu miestneho aktivizmu - Udržateľná ekonomika). Pridruženým členom je Lesoochranárske zoskupenie VLK.

Členské organizácie slovenských Priateľov Zeme sa rozhodli pre posilnenie vplyvu a poznateľnosti asociácie Priatelia Zeme používať jednotné medzinárodné logo a názov "Priatelia Zeme", za ktorým členská organizácia použije už len skratku vyjadrujúcu jej identitu (v našom prípade skratka bývalého názvu).

Minerály do vratných obalov!

Množstvo odpadov z obalov na Slovensku narástlo podľa údajov priemyslu z 321 000 ton v roku 2000 na 370 367 – 447 567 ton (priemyselné zdroje uvádzajú rozdielne čísla než Ministerstvo životného prostredia). K jednému zo sektorov priemyslu, ktorý prispieva k nárastu odpadov z obalov vo významnej miere patrí nápojový.

Množstvo odpadov z nápojových PET obalov odhadoval samotný priemysel v roku 2001 na 7000 ton, v r. 2005 už 12 000 ton a dnes ho niektorí odborníci odhadujú až na vyše 20 000 ton ročne ... Zastaviť, alebo aspoň brzdiť nárast množstva týchto odpadov môžu vratné, opakovane používané obaly. Tie sa vďaka zálohám navracajú späť do obchodov a odtiaľ putujú na opätovné naplnenie – v priemere 20 – 40 x - k výrobcom nápojov. Vďaka ich používaniu niekoľko desiatok krát sa cca v takomto čísle znižuje produkcia odpadov z týchto obalov.

Žiaľ, od polovice 90-tych rokov sú vytlačené z trhu hlavne obchodnými reťazcami, dnes už okrem svetlej výnimky piva sú nápoje takmer výlučne v obaloch na jediné použitie... Priatelia Zeme - SPZ sa mnoho rokov snažia pomôcť zachrániť ekologicky šetrnejšie vratné, opakovane používané obaly, žiaľ Ministerstvo životného prostredia sa napriek sľubom neodhodlalo k výraznejším opatreniam na ich podporu. V súčasnosti niektoré firmy pokusne skúšajú zaviesť nové, vylepšené typy vratných opakovane používaných obalov. Napríklad St. Nicolaus prišiel pred cca 2 rokmi s novým typom odľahčenej vratnej sklenej fľaše pre minerálnu vodu Budiš v dvoch objemoch 0,7 a 0,33 litra. Navyiac majú uzatvárateľný uzáver, ktorý rad spotrebiteľov pred tým požadoval. Tieto aj ďalšie vratné obaly však trpia malým záujmom reštaurácií a hlavne obchodov. Priatelia Zeme preto pripravujú na november a december menšiu kampaň pre podporu opakovane používaných obalov.

Aby mala efekt a nezobrala na seba príliš veľké sústo, koncentruje sa tentokrát na sektor minerálnych vôd. Pomôžte udržať minerály na našom trhu vo vratných obaloch a brzdiť tak nárast odpadov v našom prostredí.

Ako môžete pomôcť VY:

- Informujte vašich priateľov, známych o výhodách vratných obalov a možnostiach kde si nápoje v nich môžu zakúpiť.
 - Oslovte majiteľov a vedúcich obchodov, reštaurácií a požiadajte ich, aby objednávali minerálne vody viac / alebo iba vo vratných sklenených, opakovane používaných obaloch.
 - Skúste presvedčiť kompetentných vo vašej práci aby sa v jedálni a na podnikových akciách objednávali minerálne vody výlučne vo vratných obaloch.
 - Napíšte list ministrovi životného prostredia a požiadajte ho aby zabezpečil vypracovanie a zavedenie opatrení ktoré by viac podporili vratné, opakovane používané obaly na trhu - zavedenie ekologickej dane na jednorazové nápojové obaly, alebo ich zálohovanie.
- Adresa: Ministersvo životného prostredia SR
Nám. Ľ.Štúra 1, 812 35 Bratislava

Európska únia ignoruje problém s biopalivami

Európski Priatelia Zeme obviňujú Európsku úniu, že ignoruje environmentálne a sociálne riziká pri využívaní biopalív.

Začali preto emailovú kampaň, ktorou vyzývajú ľudí, aby o tomto probléme svojim politikom napísali. Európski lídri sa dohodli, že do roku 2020 budú tvoriť biopalivá v doprave až jednu desatinu. Ako však upozorňujú analytici OECD, prinútíme tým chudobné štáty Juhu aby sa orientovali prednostne na rastliny z ktorých sa dá vyrábať energia, čím ohrozíme ich potravinovú bezpečnosť. Cena základných potravín v nasledujúcich desiatich rokoch preto stúpne. Organizácia spojených národov varuje, že pestovanie rastlín na biopalivá bude viesť k väčšej koncentrácii vlastníctva pôdy, čo môže uvrhnúť malých farmárov do chudoby. Podľa európskych Priateľov Zeme by sa mala EÚ svojho cieľa vzdať a namiesto toho nútiť automobilky vyrábať autá šetrnejšie k životnému prostrediu.

Viac informácií o emailovej kampani nájdete na www.foeeurope.org/cyberaction

Zachráňte Baltické more

Každoročne sa dostane do vôd Baltického mora vyše 1 milión ton hnojiva (pôdnej výživy), čo poškodzuje jeden z najohrozenejších morských ekosystémov.

Tieto hnojivá – používané v poľnohospodárstve v tomto regióne - spôsobujú rast zelenomodrého riasového vodného kvetu, ktorý zabíja ostatné morské živočíšstvo a znemožňuje ľuďom chodiť do vody. Namiesto zastavenia tohto znečisťovania, vlády zväčšujú tento problém ponúkaním rozsiahlych dotácií do intenzívneho poľnohospodárstva v regióne. Na poľnohospodárske dotácie sa vydá ročne 10 mld EUR z peňazí európskych poplatníkov bez toho, aby sa stanovili striktné environmentálne opatrenia chrániace pred zahltiením hnojivami.

Ak sa nezrealizujú sŕne opatrenia, Baltické more môže byť nenávratne zničené.

Baltické more je najmladšie more na našej planéte, ktoré vzniklo z ustupujúceho ľadovca iba pred 10-15 000 rokmi. Kvôli špecifickým geografickým a klimatickým podmienkam je veľmi citlivé na ľudské aktivity. V okolí Baltického mora žije 85 miliónov ľudí. Do Baltického mora sa dostáva nadmerné množstvo hnojív, ktoré stimuluje rozsiahly rast rastlín – riasového

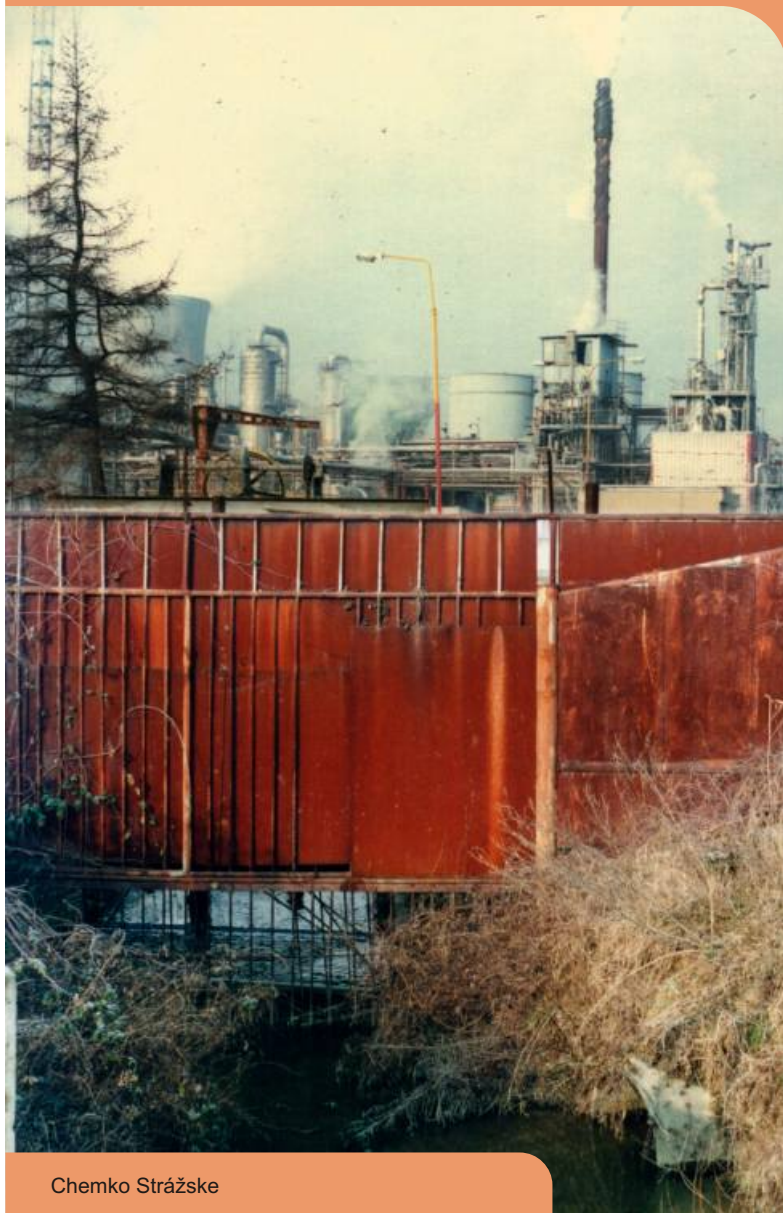
vodného kvetu. Vodný kvet rozkladá a znižuje kyslík vo vode, čo zabíja ostatný morský život závislý na kyslíku vo vode.

Podpíšte internetovú petíciu, ktorou poprosíte predstaviteľov EÚ:

- aby poľnohospodárske dotácie boli environmentálne monitorované (neumožnili by taký obrovský únik chemických látok do Baltického mora)
- zavedenie dane na umelé hnojivá, pričom tieto dane by sa následne vracali farmárom pre realizáciu environmentálnych zlepšení - zavedenie opatrení pre zníženie úniku hnojív

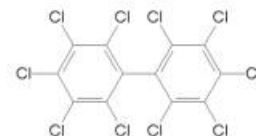
www.panda.org/how_you_can_help/campaign (na stránke napravo sú kampane, ktoré môžete podporiť, medzi nimi aj záchrana baltického mora.)

Chemko Strážske

Slovensko patrí medzi najviac znečistené krajiny toxickými látkami PCB

V spolupráci s Priateľmi Zeme sa spúšťa projekt na nápravu

Snáď väčšina z nás vie o tom, že konzumovať ryby zo Šíravy a príľahých vodných tokov je zakázané. Už menej ľudí vie vysvetliť **prečo**.

Kontaminovaný Zemplín

Región Zemplína, okolia Strážskeho, Michaloviec, Zemplínskej Šíravy je vďaka intenzívnej výrobe od 60. do 80 rokov kontaminovaný toxickými látkami zvanými polychlóvané bifenyly (PCB).

Chemko Strážske sa stalo v minulosti významným producentom PCB vo svete, za 25 rokov vyprodukovalo viac ako 21 000 ton týchto látok. Až neskôr sa zistilo, že sú vysoko toxické a je treba vhodným spôsobom odstrániť nielen odpady z výroby a staré zariadenia, ale aj samotnú látku z kontaminovaného prostredia. V súčasnosti patrí tento región k **najviac kontaminovaným oblastiam na svete**.

Najnovšie nedávno publikované výsledky niekoľkoročného výskumu prof. Tomáša Trnovca zo Slovenskej zdravotníckej univerzity poukázali na významne vyššie riziko poškodenia štítnej žľazy, vzniku diabetu a imunitných porúch u dospelých v súvislosti s vysokou koncentráciou PCB v krvnom sére vyšetřovaných ľudí z regiónu Zemplína. U detí s vysokou koncentráciou PCB sa zistili neurobehaviorálne deficity, poruchy sluchu a zubnej skloviny. Bude trvať aspoň dvadsať rokov, kým sa polychlóvané bifenyly z organizmov postihnutých ľudí odbúrajú...najprv je však nevyhnutné odstrániť ich z prostredia.

Chemická látka - PCB

Polychlóvané bifenyly predstavujú veľkú skupinu syntetických organických látok odvodených od bifenyly, ktoré sa vďaka obsahu 1 až 10 atómov chlóru môžu vyskytovať až v 209 rôznych kombináciách s rôznymi vlastnosťami a toxickými účinkami. Do 60-tych rokov boli považované za jedny z najúspešnejších komerčne vyrobených chemikálií. Našli uplatnenie ako náplne do transformátorov, kondenzátorov, ako hydraulické kvapaliny, teplotné médiá, prísady do farieb, lepidiel, mazív a pod.

Vzhľadom na preukázané nebezpečné vlastnosti boli tieto látky zaradené medzi 12 najnebezpečnejších perzistentných organických látok (POPs), ako uvádza Štokholmský dohovor, ktorý Slovenská republika ratifikovala v auguste 2002. Cieľom „dohovoru o perzistentných organických polutantoch“ je bezpečne eliminovať tieto látky zo životného prostredia kvôli negatívnym vlastnostiam akými sú perzistencia – dlhodobé pretrvávajúce v prírode a ťažké odstránenie a tiež vysoká bioakumulácia – hromadenie sa v živých organizmoch.

Hlavnou cestou vstupu PCB do nášho organizmu sú potraviny s vysokým obsahom tuku pochádzajúce z oblastí

kontaminovaných PCB (maslo, mlieko, vajíčka, syry, mäso, ryby). V organizme sa kumulujú hlavne v tukovom tkanive. Z tukových buniek sa môžu postupne uvoľňovať do krvného obehu a spôsobovať celý rad nežiadúcich účinkov (poškodenie tráviaceho traktu, pečene, štítnej žľazy, ťažko liečiteľné akné) vrátane porúch imunitného a nervového systému, reprodukčných anomálií, abnormality v správaní a karcinogenity. Významný je aj fakt, že sú prítomné v materskom mlieku, takže ich dostávajú často už novorodenci.

Obmedzenia a zákazy v oblasti ich výroby a používania vedú ku kumulácii nepoužiteľných zásob rôznych typov materiálov a odpadov obsahujúcich tieto látky. Chátrajúce sklady, nevhodné skladovacie podmienky ako aj priemyselná výroba a používanie týchto nebezpečných látok vyústili do kontaminácie pôdy a sedimentov. Zistené však boli vo všetkých zložkách životného prostredia.

Nespaľovacia technológia - riešenie pre Slovensko

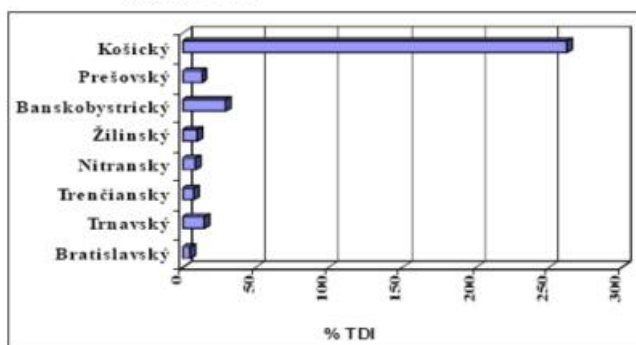
Ako vyplýva zo Štokholmského dohovoru, Slovensko sa zaviazalo do roku 2010 zneškodniť všetky odpady s obsahom

PCB. V spolupráci s OSN, resp. UNIDO - United Nations Industrial Development Organization bol vypracovaný a spustený projekt na zavedenie nespáľovacej technológie, ktorá má v prvom kroku zneškodniť PCB odpady na Zemplíne a z ostatných častí Slovenska, v druhom kroku začať s elimináciou PCB zo sedimentov a pôd v okolí Laborca a Zemplínskej Šíravy. Celý projekt má zároveň demonštračný charakter – jeho úlohou je poukázať na možnosti a výhody zneškodnenia PCB látok v nespáľovacej jednotke. Na jeho realizáciu sa podieľajú aj Priatelia Zeme – SPZ. V minulosti a ešte stále aj dnes sa POPs látky zneškodňujú prevažne spaľovacími technológiami (v spaľovniach, cementárenských peciach a pod.), ktoré sú však v porovnaní s nespáľovacími alternatívami nebezpečnejšie a menej účinné (porovnanie spaľovacích a nespáľovacích technológií v tabuľke). Vzhľadom na obavy z možného ohrozenia a poškodenia zdravia človeka a životného prostredia (pri spaľovaní POPs látok môžu vzniknúť vedľajšie produkty spaľovania ako sú dioxíny a furány, ktoré majú oveľa nebezpečnejšie vlastnosti než zneškodňované odpady) sa hľadali alternatívy, ako spaľovanie nahradiť. V posledných desaťročiach bolo vyvinutých a úspešne spustených niekoľko technológií založených na nespáľovacom princípe. Náhrada spaľovania alternatívnymi spôsobmi sa v západozemskom svete stáva čoraz väčším trendom.

Na základe rozsiahlej inventarizácie prebiehajúcej od roku 2000 možno predpokladať, že na území SR sa v súčasnosti nachádza približne 3100 ton odpadov PCB (600 t odpadov z výroby, 1000 t v uzavretých systémoch a 1500 t rôznych odpadov znečistených PCB), ktoré je treba zneškodniť. Ďalších 900 t PCB odpadov je pravdepodobne uložených na skládke Pláne pri Strážskom. Závažným problémom je znečistenie otvoreného priemyselného kanála v lokalite Strážske a následne Laborca a Zemplínskej Šíravy ako dôsledku výroby PCB. Táto kontaminácia sa prejavila zvýšenými hodnotami obsahu PCB v sledovaných zložkách

Prehľad príjmu PCB do organizmu človeka v krajoch SR (mg/kg TH/deň)

SPALOVANIE	ALTERNATÍVNA (NESPALOVACIA) TECHNOLÓGIA
zneškodnenie pri vysokých teplotách ($T > 800^{\circ}\text{C}$) za prístupu vzduchu alebo kyslíka, pri tvorbe oxidov uhlíka (CO_2) a oxidácie vodíka na vodu (H_2O)	zneškodnenie, ktoré využíva chemické procesy ako primárne „prostriedky“ na zmenu chemických, fyzikálnych a biologických vlastností, alebo zloženia nebezpečného odpadu
otvorené systémy – rôzne výstupy z procesu, ktoré môžu obsahovať nebezpečné látky (emisie – komínové, voda, popolček, kontaminované filtre...)	uzatvorené systémy – výstupy nie sú nebezpečné látky, ktoré je možno ukladať na skládky alebo dokonca majú spätné využitie v procese alebo v priemysle ako surovina (napr. metán)
nesprávne využívanie spaľovní môže spôsobiť vznik nebezpečných pevných a plyných vedľajších produktov, ktoré predstavujú vážnu hrozbu pre prostredie a verejné zdravie	v procese sa v ktoromkoľvek jeho kroku môže analýzou zistiť obsah nebezpečnej zneškodňovanej látky až po jej dosahovanú koncentráciu (príp. úplné zneškodnenie)
relatívne lacné (nadmerné kapacity v západnej Európe)	porovnateľné ceny so spaľovacími, prípadne o niečo vyššie
dlhoročné skúsenosti s prevádzkou	prevádzka overovaná najmä v poslednom desaťročí
veľmi vysoké zriaďovacie náklady	niekoľkonásobne nižšie náklady pri zriaďovaní než pri spaľovniach
ex-situ (odpad treba zväžať do spaľovne)	in-situ (jednotku sa dá postaviť na mieste, kde sa odpad nachádza)
nemobilné jednotky	mobilné – možno ich po ukončení prevádzky na jednom mieste preniesť a inštalovať na mieste inom
účinnosť zneškodnenia 65-99,9 % (všetky výstupy nielen komínové emisie)	účinnosť zneškodnenia 99,9999 % (všetky výstupy nielen komínové emisie)
nesprávne využívanie spaľovní môže spôsobiť vznik nebezpečných pevných a plyných vedľajších produktov, prípadne havárií (požiare), ktoré vážne ohrozujú životné prostredie a zdravie človeka	úplná kontrola celého procesu, za účelom stanovenia zloženia a ak je potrebné, aj pre uskutočnenie dodatočného spracovania

prírodného prostredia aj v obyvateľstve v okrese Michalovce, v porovnaní s ostatným územím SR. Zavedenie nespáľovacej technológie na Zemplíne bude mať pozitívny vplyv na región, v prvom rade vyčistí zamorenú oblasť takým spôsobom, ktorý už nebude produkovať ďalšie nebezpečné látky, ktoré by sa mohli ukladať v prostredí a naďalej poškodzovať zdravie obyvateľstva. Zároveň bude slúžiť ako pozitívny príklad pre ostatné krajiny s podobným problémom.

Aktívna pomoc obyvateľstva

Zneškodnenie PCB bude prebiehať postupne od roku 2008. V dôsledku dlhoročnej výroby a ukladania toxických látok v prostredí si bude ich postupná eliminácia zavedenou technológiou vyžadovať dostatok času. Pre obyvateľstvo je preto veľmi dôležité aj naďalej dodržiavať obmedzenia týkajúce sa príjmu vybraných potravín pochádzajúcich z rizikovej oblasti. Projekt, ktorý sa na Slovensku realizuje, kladie dôraz na spoluprácu s verejnosťou. Je veľmi dôležité vedieť, že sa to nedeje len tak „o nás bez nás“. Obyvatelia sú prostredníctvom verejných zhromaždení a letákov pravidelne informovaní o jednotlivých aktivitách a majú možnosť sa k nim vyjadriť a podávať pripomienky. Ešte stále je aktuálna inventarizácia PCB ako ekologických záťaží, ktoré je treba zneškodniť. Nevieime s úplnou istotou povedať, či poznáme všetky zdroje, všetky skládky PCB. Pomoc miestnych ľudí žijúcich v kontaminovanej oblasti je veľmi dôležitá, prostredníctvom nich sa môže dozvedieť o starých, neevidovaných, časom pochovaných skládkach s nebezpečným odpadom.

Mgr. Katarína Vrábľová

Touto cestou vás prosíme, ak viete o nelegálne uložených PCB odpadoch, dajte nám o nich vedieť.

Klíma bez hraníc

Atmosféra, počasie a klíma

Povrch Zeme je obklopený plynným obalom – **atmosférou**. Atmosféra obsahuje celý rad plynov (hlavne dusík, kyslík a argón), vodnú paru, poletavé častice – aerosóly v pevnom a kvapalnom skupenstve, živé organizmy alebo časti ich tiel (vlákna mikroskopických húb, peľové zrnka, mikroorganizmy) a znečisťujúce látky. Podľa chemického zloženia môžeme atmosféru rozčleniť na **homosféru** (do 90 km, molekulová hmotnosť sa tu prakticky nemení) a **heterosféru** (dochádza tu k difúzii plynov a k zmene molekulovej hmotnosti). V homosfére sú hlavnými plynnými zložkami: dusík (cca 78 objemových percent), kyslík (21 %), vodná para, oxid uhličitý, vzácne plyny a iné zložky s nepatrným zastúpením. Okrem plynov obsahuje atmosféra aj mnohé pevné a tekuté zložky – tzv. **atmosférické aerosóly**. Tie môžu byť **prirodzené** (cca 90 %, ako kozmický a vulkanický prach, prachové a vodné častice, peľ a pod.) a **antropogénne** (dostávajú sa do ovzdušia činnosťou človeka).

Klíma alebo podnebie je dlhodobý charakteristický režim počasia. Počasie je stav atmosféry charakterizovaný súhrnom hodnôt všetkých meteorologických prvkov a atmosférickými javmi na určitom mieste a v určitom čase. Klíma teda odráža dlhodobé trendy a počasie momentálny stav.

Klíma je taktiež štatistický súbor stavov úplného klimatického systému Zeme, ktorým prechádza počas dlhších období. Klimatický systém Zeme sa skladá z: **atmosféry, hydrosféry** (voda na Zemi), **kryosféry** (sneh a ľad na Zemi), **litosféry** (horné vrstvy zemskej kôry), **biosféry** (živé organizmy na Zemi), **noosféry** (aktivity človeka).

Na zmenu a kolísanie klímy majú vplyv rôzne prirodzené javy a procesy ako napr. aktivita Slnka, rozmiestnenie oceánov a kontinentov a oceánske prúdenie, obsah vodnej pary v atmosfére, pokrytie Zeme ľadovcami a snehom, jav El Niño, sopečné erupcie a pod.

Energetická bilancia atmosféry Zeme a skleníkový efekt

Plyny dusík a kyslík, ktoré tvoria väčšinu atmosféry, slnečné žiarenie ani nepohlcujú, ani nevysielajú. Väčšinu infračerveného žiarenia, ktoré Zem vysielá, pohltia v atmosfére vodné pary, oxid uhličitý a iné prirodzené sa vyskytujúce "skleníkové plyny". Práve tieto plyny spôsobujú rozdiel asi 33 °C medzi skutočnou priemernou povrchovou teplotou na Zemi

(+ 15 °C) a hodnotou (- 18 °C) pre atmosféru, ktorá by obsahovala iba dusík a kyslík. Pôsobenie tejto radiačne aktívnej vrstvy sa nazýva **prirodzený skleníkový efekt** a príslušné plyny sa nazývajú **skleníkové plyny (radiačne aktívne plyny)**. Účinok sa nazýva "prirodzeným" preto, že všetky atmosférické plyny, okrem chlór-fluórovaných uhľovodíkov (CFC, halóny) sa tu vyskytovali skôr, než tu boli ľudia. Produkovaním skleníkových plynov ľudskou činnosťou, zväčšujeme schopnosť atmosféry pohlcovať infračervené žiarenie, a tak narušujeme rovnováhu, ktorú zabezpečuje podnebie medzi dopadajúcou a vyžarovanou energiou - **zvýšený skleníkový účinok**.

Skleníkové plyny

Hlavným skleníkovým plynom je **vodná para**. Jej obsah v atmosfére však nemôžeme ovplyvniť, nakoľko je určený teplotou.

Oxid uhličitý

Veľmi účinné pohlcuje dlhovlnné infračervené žiarenie.

Skleníkový účinok: 1

Doba pobytu v atmosfére: 120 rokov Hlavné zdroje: spaľovanie fosílnych palív (80 %), odlesňovanie, zmena vo využívaní pôdy, spaľovanie biomasy, erózia.

Metán

Skleníkový účinok: 21

(zvýšenie koncentrácie o 0,05 ppm = 1 °C oteplenia)

Doba pobytu v atmosfére: 12 rokov

Hlavné zdroje: črevná fermentácia dobytky a hmyzu (30 %), spaľovanie biomasy a skládky odpadov (15 %), uhoľné sloje a úniky plynu (10 %), ryžové polia (25 %), mokrade a tundra (20 %)

Oxid dusný

Skleníkový účinok: 200 – 300

Doba pobytu v atmosfére: 115 - 150 rokov

Hlavné zdroje: poľnohospodárske hnojivá, spaľovanie fosílnych palív, spaľovanie biomasy, zmena vo využívaní pôdy.

Troposférický ozón

Skleníkový účinok: 2 000 (Predindustriálna koncentrácia: 0,03 ppm, dnešná koncentrácia: 40 – 50 ppm)

Hlavné zdroje: fotochemickými reakciami z metánu, oxidu uhoľnatého, oxidov dusíka, biogénnych (terpény) a antropogénnych uhľovodíkov.

Freóny

Sú to syntetické látky. Skleníkový účinok: 5 000 – 10 000

(Predindustriálna koncentrácia: 0, Dnešná koncentrácia: 0,3 ppb)

Doba pobytu v atmosfére: HFC – 1,4 roka, SF6 – 3 200 rokov, CF4 – 50 000 rokov

Hlavné zdroje: aerosóly (30 %), chladničky (30 %), plastické peny (32 %), rozpúšťadla, počítačový priemysel, sterilizácia, farmaceutický priemysel (8 %)

20. storočie a prognózy pre 21. storočie

Práve z dôvodu závažnosti problému zmien klímy bol v roku 1988 pri OSN zostavený poradný orgán – **Medzivládny panel pre zmeny klímy (IPCC- Intergovernmental Panel on Climate Change)**, <http://www.unep.org>, <http://www.ipcc.ch>, ktorý v roku 2007 skonštatoval:

V 20. storočí vzrástla globálna teplota o 0,74 °C. Predpokladaný rast teploty v 21. storočí: 1,8 až 6,4 °C.

V 20. storočí sa zvýšila hladina oceánov priemerne o 17 cm. Predpokladané zvýšenie hladiny v 21. storočí: 28 – 58 cm. Ročná strata ľadu v Grónsku je 230 km³ z objemu 2,5 milióna km³ ľadu. Objem ľadu v Severnom ľadovom oceáne sa od roku 1978 znižuje rýchlosťou cca 2,7 % za 10 rokov.

Slovensko v 20. storočí a prognózy pre 21. storočie

Rast priemernej teploty vzduchu o 1,1 °C (v zime viac, Hurbanovo 1871 – 2004 o 1,4 °C). Pokles zrážok o 5,6 % (na juhu o 10 %, na severe rast na niektorých lokalitách o 3 %). Pokles relatívnej vlhkosti vzduchu (do 5 %). Pokles snehovej pokrývky na celom území SR. Kjótsky záväzok – znížiť emisie o 8 % oproti referenčného roku 1990 (realita: - 31 %). Energetická náročnosť, prepočítaná na paritu kúpnej sily, v roku 2003 bola stále 1,9-krát vyššia ako priemer EÚ.

Hydrologický cyklus a vodné zdroje: model CCCM 1997: do roku 2010 až 64 % plochy územia bude patriť do pásma poklesu odtoku o 5 až 20 %, do roku 2075 až 77 % plochy územia bude patriť do pásma poklesu odtoku o 20 až 40 %. Z hľadiska výškových pásiem: do roku 2075 až 47 % pokles odtoku z nížin a 18 % pokles z nadmorskej výšky nad 1 500 m. n. m.

Lesníctvo: Už v súčasnosti existuje značný rozpor medzi reálnymi bioklimatickými podmienkami stromov a optimálnymi bioklimatickými podmienkami (71 % plochy smreka, 82 % jedle, 32 % plochy buka leží už v tejto chvíli mimo optimálnych bioklimatických podmienok). Pre Európu existuje predpoklad, že na 1 °C oteplenia sa posúvajú vegetačné pásma o 150 – 200 km na sever a o 125 až 180 m nahor (do vyšších nadmorských výšok).

Ako ďalej?

Na to, akým spôsobom obmedziť vypúšťanie skleníkových plynov do atmosféry, existuje množstvo náhľadov – od vizionárskych až po tie reálnejšie. Tu je niekoľko z nich:

- Odstraňovanie oxidu uhličitého zo spodín vytváraných pri spaľovaní fosílnych palív - 80 až 90 % účinnosť technológií pri cene 110 až 180 USD/1 tonu C (30 – 50 USD/1 tonu CO₂).
- Zvýšenie absorpcie oxidu uhličitého v rastlinách a pôde.
- Zvýšenie akumulácie oxidu uhličitého v biomase morí – produkcia fytoplanktónu je limitovaná nedostatkom dusíka a ten je primárne spôsobený nedostatkom fosforu a železa. Hnojenie oceánov železom? Aké dôsledky by to malo?

- Pumpovanie oxidu uhličitého do veľkých hĺbok oceánu. Aké dopady na pH oceánov by to malo?
- Uskladňovanie oxidu uhličitého v podzemných rezervoároch (bane, vyťažené ložiská ropy a zemného plynu).
- Zvyšovanie energetickej účinnosti využívania fosílnych zdrojov zavádzaním moderných technológií.
- Šetrenie energiami.
- Potlačanie individuálnej dopravy a motivačné programy pre využívanie hromadnej dopravy, chôdze a bicyklovania, pri presunoch na krátke vzdialenosti.
- Opatrenia v lesnom hospodárstve a poľnohospodárstve, dôraz na ekologickú obnovu krajiny.
- Znižovanie materiálnej náročnosti technologických procesov, zvyšovanie miery separovania a recyklácie odpadov.
- Boj z dezertifikáciou (globálne zalesňovacie programy).
- Zmena spotrebiteľských vzorcov (ústup od preferovania konzumného spôsobu života k proaktívnemu životu orientovaného na ľudí a prírodu).
- Rozvoj alternatívnych zdrojov energie, aj s ohľadom na ich ekologickú stopu a návratnosť investícií.

Projekt "LET THE SUNSHINE IN"

Trilaterálny rakúsko-česko-slovenský projekt "LET THE SUNSHINE IN", terminovaný na roky 2007 – 2010, má za úlohu zvýšiť povedomie verejnosti o klimatických zmenách, obnoviteľných zdrojoch energie a prispieť tak k vytvoreniu globálneho udržateľného energetického systému. Aktivity projektu, ktoré sú financované Európskou komisiou, sú zamerané na zviditeľnenie globálnych environmentálnych problémov a navrhnutie ich riešení na lokálnej úrovni. Súčasťou projektu je aj vytvorenie národných kancelárií Klimatickej Aliancie na Slovensku a v Čechách, kde zatiaľ chýbajú.

Informácie o podmienkach pre vstup miest, obcí a škôl do Klimatickej Aliancie žiadajte e-mailom na jassova@zivica.sk (Ivana Jaššová), tel./fax: 02/ 52 96 29 29, Adresa: CEEV Živica, Vysoká 18, 811 06 Bratislava

Informácie o seminároch pre učiteľov "Klíma bez hraníc" (možnosť realizovať vo vašom regióne), pdf. prezentáciu ku Klimatickej Aliancii, ktorú vám zašleme e-mailom ... žiadajte na oztaty@slovanet.sk (Mgr. Rudolf Pado), tel.: 044/553 10 27, 0903 028 364, <http://www.ekokompas.host.sk>

Mgr. Rudolf PADO, Predseda a projektový manažér OZ TATRY, Autor pracuje na klimatickom projekte Priatelia Zeme - CEPA

10 rokov Priateľov Zeme – SPZ záver – 3. diel, 2004-2006, z histórie aktivít

2004

Kampaň Smerujeme k nulovému odpadu: kampaň oboznámila širokú verejnosť ako môže predchádzať vzniku odpadu, separovať materiály pre recykláciu, kompostovať odpad. Taktiež poskytla zástupcom samospráv na celom Slovensku praktické informácie a príklady pre úspešnú realizáciu minimalizácie odpadu, efektívneho separovaného zberu. V rámci kampane prebehlo turné s informačným stánkom v mestách Bratislava, Banská Bystrica, Prievidza, Žiar nad Hronom, Žilina, Dubnica nad Váhom, Trenčín, Rimavská Sobota, Bardejov, Levoča, Levice, Košice, Prešov. Ku koncepcii sa ako prvá obec prihlásila Palárikovo, ktorej sa vďaka tomuto prístupu podarilo znížiť odpad o 73% (od r. 1999 do 2006).

Usporiadali sme Prednáškový cyklus, ktorý bol určený košickej verejnosti každý týždeň vyše jedného mesiaca. Pozvané boli slovenské aj zahraničné osobnosti, ktoré prednášali na témy životného prostredia, zdravia a ľudských práv. Vzácnym hosťom bola Salma Chaudhury z Bangladéša, z organizácie Amnesty International, prednášajúca na tému postavenia žien v Juhovýchodnej Ázii.

V polovici roku 2004 sme odovzdali zástupcom Ministerstva životného prostredia petíciu za zálohovanie jednorazových nápojových obalov s 32 385 podpismi. Minister životného prostredia prijal túto aktivitu veľmi pozitívne a už po niekoľký raz deklaroval snahu zavedenia zálohovania Vyhláškou do praxe. Pod nátlakom lobbistov obchodu a Ministerstva hospodárstva však naďalej ostalo pri sľuboch. V rámci tejto témy sme usporiadali tiež protestnú akciu pred Ministerstvom hospodárstva, ktorú prišli podporiť lídri 25 mimovládnych organizácií. Odkaz pre ministra Ruska znel: ochranu životného prostredia by nemali riadiť znečisťovatelia. Práve pán Rusko (MH SR) totiž rozporoval Vyhlášku, ktorá má byť posledným krokom k zálohovaniu jednorazových nápojových obalov.

Počas roka 2004 sa objavil nový zámer presadiť výstavbu skládky odpadov pri obci Košické Olšany. Miestni občania

obávajúci sa zhoršenia kvality života sa obrátili na našu organizáciu. Odborne sme preskúmali zámer skládky, odhalili sme skryté riziká ako i legislatívne pochybenie skládky. Následne bolo konanie zastavené.

Celoslovenský týždeň aktivít pre menej odpadu (október 2004): Hlavnou myšlienkou bolo naštartovať na Slovensku čo najviac aktivít, ktoré prispievajú k zníženiu odpadu. Do akcie sa zapojilo vyše 200 škôl, mimovládnych organizácií, obcí. Počas týždňa napr. 67 škôl zaviedlo separovaný zber, 27 si zriadilo školské kompostovisko, 8 škôl zorganizovalo burzu starého šatstva.

6-7. novembra sa uskutočnilo celoslovenské stretnutie odpadárov s účasťou dobrovoľníkov Priateľov Zeme – SPZ a zástupcami obcí. Okrem odborných odpadových prednášok sa konala aj exkurzia do zberného dvora, dotriedovacieho strediska, na kompostáreň.

Koncom roka 2004 sme zrealizovali 3 semináre pre obce na východnom, strednom a západnom Slovensku o znižovaní vzniku a škodlivosti odpadov, motivačnom triedenom zbere a šetrení peňazí občanov v obci. Zúčastnilo sa ich 149 zástupcov samospráv a odpadových firiem.

2005

Začiatkom roka 2005 predseda našej organizácie spolu so zástupcami iných európskych organizácií lobbval v Európskom parlamente za lepšiu legislatívu EÚ o chemikáliách.

Začiatkom roka 2005 sme zistili vysoký obsah toxických látok vo vajčkách z okolia košickej spaľovne odpadov. Najprv sme odobrali slepačie vajcia od piatich obyvateľov z obcí Valaliky a Kokšov - Bakša, ktoré susedia s košickou spaľovňou komunálneho odpadu a vzorky zaslali na analýzu obsahu dioxínov, PCB. Vzorky až takmer štvornásobne prekračovali limit dioxínov v slepačích vajciach a dvojnásobne prekročenie limitov, ktoré navrhuje EÚ pre polychlórované bifenylly (PCB). Naša organizácia dlhodobou koncepčne pracuje na alternatívach voči spaľovniam.

Mestské zastupiteľstvo v Tornali odmietlo zámer novej spaľovne nebezpečných odpadov. Na Priateľov Zeme – SPZ sa predtým obrátili niektorí poslanci miestneho zastupiteľstva so žiadosťou o odbornú pomoc, ktorú im naša organizácia poskytla.

S cieľom prezentovať moderné prístupy riešenia problematiky odpadov pre laickú aj odbornú verejnosť sa Priatelia Zeme – SPZ zúčastnili dvoch medzinárodných veľtrhov.

Za účelom prípravy obcí pre novú legislatívu, ktorá hovorí o zákaze skládkovať a spaľovať zelený bioodpad z verejných plôch od začiatku roku 2006 sme zorganizovali v každom kraji Slovenska semináre o kompostovaní. Zúčastnilo sa ich vyše 300 zástupcov samospráv a štátnej správy. Ďalšia séria troch odborných seminárov pre vyše 200 zástupcov obcí sa konala v decembri s témou komplexného odpadového hospodárstva.

Usporiadali sme seminár pre zdravotnícke zariadenia s účasťou zahraničných prednášajúcich, čo predstavovalo štart projektu zameraného na nakladanie s odpadmi v zdravotníctve, zníženie množstva toxického odpadu a nahradenie toxických pomôcok ohrozujúcich zdravie pacientov.

V lete 2005 sme zrealizovali veľkú poradenskú kampaň, v rámci ktorej bol každej obci na Slovensku zaslaný informačný balíček s tlačnými publikáciami a multimedialným CD týkajúcich sa odpadového hospodárstva – jeho environmentálnej aj ekonomickej efektivity.

Po dlhodobom odbornom i verejnom boji o zavedenie zálohovania do praxe sme v rámci kampane koncom roku 2005 začali využívať inovatívne a nátlakovejšie prostriedky: odštartovali sme veľké informačné turné s názvom Správa vo fľaši, v rámci ktorého boli ľudia vyzvaní poslať vláde žiadosť o zálohovanie v prázdnej PET fľaši. Na vládu bolo doručené 3 – 4 000 PET fliaš, ktoré upozorňovali na skutočnosť, že Slovensko je jednou z najznečistenejších krajín pohodenými nápojovými obalmi v Európe. Následne sme usporiadali happening pod názvom 4roky sľubov, tisíce ton odpadu navyše. Samotná matka príroda alias bývalá pani učiteľka prírodopisu pána ministra vyzvala pred novinármi L. Miklósa, aby zaviedol Vyhláškou zálohovanie nápojových obalov do praxe.

2006

Priatelia Zeme – SPZ pomohli občanom zastaviť výstavbu spaľovne nebezpečných odpadov v Šali. Na základe žiadosti primátora vypracovala naša organizácia odborný posudok, kde zistila vážne nedostatky plánovanej spaľovne. Potom ako Mestské zastupiteľstvo hlasovalo proti výstavbe spaľovne, negatívne stanovisko potvrdilo a vecné výhrady Priateľov Zeme uznalo aj Ministerstvo životného prostredia.

Jedinečný projekt sme realizovali v Raslaviciach, ktorý bol riešením ekologického ako i sociálneho problému. Zamestnanosť sociálne vylúčeného obyvateľstva sa zvýšilo prostredníctvom separácie a kompostovania komunálneho odpadu. Zriadené kompostovisko prevádzkujú 2 dovtedy nezamestnaní obyvatelia. V rámci projektu prekvapil mnohých aktívny prístup obyvateľov osady k triedeniu. Vo Veľkom Šariši sme odborne a organizačne vypomohli pri riešení problémovej situácie s odpadmi. Občania svoj problém so skládkou po životnosti, na ktorú sa ešte vyvážal odpad a divokými skládkami adresovali primátorovi a žiadali o nápravu.

V apríli 2006 sme uskutočnili monitoring toxických látok vo vajčičkách v okolí spaľovne nebezpečných odpadov v areáli Dusla Šaľa. Preukázali sa vyše 2 – násobne vyššie hodnoty toxických dioxínov ako povoľuje limit SR a EÚ. Následne sme realizovali aktivity pre zníženie záťaže na životné prostredie v Šali informačnými aktivitami o nespáľovaní domáceho odpadu a triedenom zbere.

Realizovali sme pilotný projekt zeleného festivalu – zabezpečili sme triedený zber na festivale Pohoda v Trenčíne. Spolu so stovkou našich dobrovoľníkov a pri zapojení účastníkov sa podarilo vyseparovať 5,7 ton plastu a papiera a niekoľko 100 kg plechoviek z celkového množstva 30 ton odpadu.

Celý rok 2006 sme realizovali projekt ekologizácie zdravotníctva. Oslovovali sme nemocnice s návrhom pomoci v triedenom zbere a pri náhrade zdravotných pomôcok z nebezpečného PVC. Vydali sme odbornú príručku Klasifikácia a separácia odpadov vznikajúcich v zdravotníckych zariadeniach a poslali všetkým nemocniciam, štátnym inštitúciám. V nemocnici v Spišskej Novej Vsi sme vykonali odpadovú analýzu a konkrétny návrh pre triedený zber. Zapojili sme sa do celoeurópskej kampane pre zastavenie používania ortuti v zdravotníctve – odobrali sme vzorky vlasov 10 ženám na prítomnosť ortuti. U všetkých žien sme zistili isté dávky (rôzne hodnoty) ortuti. Aj keď boli pod maximálnou hranicou, hodnoty ortuti v organizme by mali byť 0, alebo takmer 0. Usporiadali sme seminár Efektívne zdravotníctvo bez poškodzovania prostredia a zdravia pod vedením odborných lektorov z Poľska a Českej republiky.

Sledovali sme a upozorňovali predajne na to, aby ponúkali nápoje vo vratných obaloch a podávali podnety na Slovenskú obchodnú inšpekciu.

Počas celého roka 2006 prebiehal medzinárodný projekt Growing with Compost (Rozvíjať sa s kompostom), ktorého cieľ bolo podporiť komunitné a domáce kompostovanie pomocou vytvorenia výukových materiálov, školenia kompostmajstrov a vybudovaním demonštračných miest. Projekt tiež prepája environmentálne a sociálne ciele.

Usporiadali sme letné Ekotábory, prednášky na školách, pre verejnosť, distribuovali sme informačné materiály, ekologickú literatúru, ľanové trvácne tašky, trička.

Zúčastňovali sme sa konaní o výrube stromov v Košiciach.

Zrealizovali sme niekoľko pracovných víkendoviek, na ktorých sme vyrobili kompostoviská, sviečky.

Pomohli sme s prípravou slovenskej trasy medzinárodnej cykloakcie Ecotopia Biketour na podporu cyklotransportu.

Benefičný koncert

23.3.2007 sa v Košiciach konal benefičný koncert pri príležitosti 10. výročia vzniku Priateľov Zeme – SPZ, presnejšie pri príležitosti všetkých doterajších úspechov a aktivít pomáhajúcich znižovať odpad a toxické látky, ktoré sme týmto koncertom chceli osláviť.

Od počiatkov organizácie v roku 1997, kedy sa malá organizácia pár členov s kampaňou na podporu vratných fliaš na mlieko v Košiciach vypracovala na celoslovensky známu organizáciu pracujúcu na legislatívnom poli, s obcami, so školami, s verejnosťou. Sme radi, že naše aktivity prišli podporiť svojim umením vynikajúce kapely Vidiek, Hudba z Marsu a Marián Čekovský. Účasť bola na košické pomery tiež vynikajúca – prišlo takmer 500 divákov. Nálada bola oslavná, tanečná a srdečne východniarska. Moderátorský mikrofón mal predseda organizácie Ladislav Hegyi, ktorý sprevádzal celým večerom. V pozadí pódia prebiehala fotoprezentácia z desaťročných aktivít organizácie Priateľia Zeme – SPZ. Pri vstupe na koncert boli okrem pánov ochrankárov aktivisti Priateľov Zeme – SPZ, ktorí informovali účastníkov o zmysle koncertu, ponúkali informačné materiály, možnosť podporiť petíciu proti ťažbe uránu pri Košiciach, suveníry. Pri informačnom stánku bola panelová výstava na tému ochrana životného prostredia, surovínových zdrojov, znižovanie odpadu a toxických látok. Náklady a príjmy na organizáciu koncertu boli vyrovnané, o výťažku pre realizáciu ďalších aktivít organizácie sa tak veľmi nedá hovoriť, účel však splnil.

A čo na koncert kapely? „Radi sme podporili organizáciu, ktorá robí niečo pre životné prostredie. Aktivity Priateľov Zeme sú nám sympatické a preto sme ani chvíľu neváhali,“ hovorí líder kapely Vidiek Ján Kuric. „Na východnom Slovensku je vždy skvelé publikum a atmosféra bola perfektná aj teraz. Okrem toho nám aktivistky napiekli chutné koláče, takže sme nadmieru spokojní,“ dodáva s úsmevom spevák legendárnej skupiny.

A čo na koncert 10 ročný predseda organizácie L.Hegyí? „Sme veľmi radi, že sa koncert vydaril, o čom nás presvedčili pozitívne reakcie umelcov aj divákov. Ďakujeme všetkým za účasť a tešíme sa na ďalšie akcie, ktoré v budúcnosti usporiadame. Spojenie umenia a osvety je určite efektívna cesta, ako šíriť užitočné informácie, napríklad aj o ochrane životného prostredia“ uzatvára L. Hegyi.

Veľká vďaka kapelám!

Ing. Ivana Machová

Generálny reklamný partner

Hlavní reklamní partneri

Reklamní partneri

Mediální partneri

Zámer ťažby uránu pri Košiciach

Mnohí z Vás sa obraciate na našu organizáciu s obavami a otázkami ohľadne zámerov otvorenia veľkej uránovej bane pri Košiciach. V tomto článku Vám priblížime informácie o ňom, jeho rizikách s návrhmi ako môžete pomôcť.

Kanadská spoločnosť Tournigan Gold za pomoci svojej dcérskej firmy na Slovensku Kremica Gold a.s. sa usiluje získať práva na ťažbu uránu v najpopulárnejšej rekreačnej oblasti regiónu „Jahodná“ (Kurišková), 6 - 8 km od Košíc. Prieskumné vrty prebiehajú v tejto lokalite od roku 2005. Podľa Technickej správy spol. Tournigan Gold leží ložisko uránovej rudy 250 - 650 metrov pod zemou, ide o asi 1 256 000 ton rudy s koncentráciou uránu 0,56 %. Dňa 13.1. 2006 podali prvý krát návrh na tzv. „určenie dobývacieho priestoru“ (kľúčové konanie v procese schvaľovania takehoto zámeru) na Obvodný banský úrad v Košiciach. Priatelia Zeme - SPZ sa na jeseň 2006 pripojili ku kampani o. z. Sosna a Greenpeace proti tomuto zámeru. Prvý cieľ, ktorý sme si vytýčili - dosiahnuť, aby projekt prešiel celý dôsledným procesom posúdenia vplyvov na životné prostredie podľa zákona, sa v zásade podarilo dosiahnuť. Minister životného prostredia sa po niekoľkých mesiacoch nakoniec na konci roku 2006 verejne zaviazal zabezpečiť plné, dôsledné posúdenie možných dopadov uránovej bane v lokalite Jahodná pri Košiciach. Následne počas roku 2007 Tournigan stiahol svoju žiadosť o určenie dobývacieho priestoru (prvé z 2 dôležitých povolení - kľúčové). Uviedol, že projekt zmení - hlavne jeho technologickú časť - a novú žiadosť o povolenie (určenie dobývacieho priestoru) podá pravdepodobne v zime 2007/2008. Preto v súčasnosti spočíva činnosť Priateľov Zeme a ďalších mimovládnych organizácií vo vytváraní kapacít a príprave na obdobie, kedy firma Tournigan podá novú žiadosť o povolenie.

V predošlých číslach sme Vám predstavili 4 hlavné argumenty proti zámeru otvorenia veľkej uránovej bane pri Košiciach:

- **Bola by najbližšie situovanou uránovou baňou** (iba cca 6-8 km) **k tak veľkej obývanej aglomerácii** (štvrt' milióna obyvateľov).
- Baňa by **ohrozovala významné zdroje vody** - ochranné pásmo vodného zdroja Čermel'ský potok a vodnej nádrže Bukovec.
- Mohla by poškodiť chránené prírodné územia, vrátane „územia európskeho významu Natura 2000“.

Príklady havárií odkalísk zo sveta:

Church Rock, USA	1979	ťažba urán	370 000 m ³ kvapaliny, 1 000 ton sedimentov kontaminácia 110 km toku rieky Rio Puerco
Olympic Dam, Austrália	1994	urán	priesaky 5 miliónov m ³ kontaminovanej vody do podzemia
Homestake, NM, USA	1977	urán	únik 30 000 m ³ kalov a 15 000 m ³ kvapaliny do životného prostredia
Comurhex Malvési, Francie	2004	urán	únik 30 000 m ³ toxických kalov pri pretrhnutí odkaliska v dôsledku intenzívnych dažďov
Mayluu-Suu, Kyrgyzsko	1959	urán	600 000 m ³ kalov, zničenie časti mesta, znečistenie rieky v dĺžke 40 km
Bangs Lake, MS, USA	2005	fosfáty	65 000 m ³ kyslého roztoku
Pinchi Lake, Kanada	2004	ortuť	8 000 m ³ kalov, kontaminácia 5500 hektárov
Baia Mare, Rumunsko	2000	zlato	100 000 m ³ roztoku kyanidu (povodne)
Placer, Filipíny	1999	zlato	700 000 ton kyanidových kalov, 55 hektárov
Omai, Guayana	1995	zlato	4 200 000 m ³ kyanidových kalov, na 80 km rieky Essequibo vyhlásená zamorená zóna
Stava/Trento, Taliansko	1985	fluorit	200 000 m ³ kalov zaplavilo údolie v dĺžke 4,5 km, 268 mrtvých

Zdroje údajov: Greenpeace

foto: greenpeace

Asi najväčší problém však predstavujú veľké množstvá nebezpečných a rádioaktívnych odpadov produkované uránovou baňou a ukladané zväčša na tzv. odkaliská. Tie sa môžu pretrhnúť, môžu zlyhať v prípade extrémnych zrážok a nebezpečné látky môžu kontaminovať okolité životné prostredie, ohrozovať obyvateľov... K takýmto haváriám dochádza stále, aj v tzv. „moderných“ baniach v priemyselných krajinách. V tabuľke si môžete prečítať aké negatívne dopady mali, tie však ležali v odľahlejších oblastiach. Môžeme si predstaviť, aké následky by mala havária veľkého odkaliska rádioaktívnych a toxických odpadov v tesnej blízkosti štvrt' miliónového mesta ... Najnovšie sľuby firmy Tournigan, že baňa bude nebezpečné odpady zo spracovania uránovej rudy ukladať späť do bane, je nedôveryhodné. Táto vo svete iba výnimočne používaná metóda je v lokalite Jahodná nepoužiteľná pre nevhodné geologické zloženie ... Ročná produkcia rádioaktívnych a toxických odpadov uránovej bane pri Košiciach 99 617 ton, za 10 rokov ťažby 996 170 ton. Okrem toho sa každý rok ďalej vyťaží ďalších 98 až 135 tisíc ton nepotrebných horniny.

Riešenie

... tohoto problému je jednoznačné - nepovoliť otvorenie uránovej bane v tak nevhodnej lokalite. Dôležité je zabezpečiť dôsledné posúdenie vplyvov na životné prostredie. Z dlhodobého hľadiska je pre zabezpečenie bezpečnosti a udržateľného rozvoja pre budúce generácie nevyhnutné postupne preorientovať súčasnú energetiku z dnešného zamerania na jadro a fosílie k prevládaniu obnoviteľných zdrojov energie a jej úsporám, racionálnej spotrebe.

Ladislav Hegyi

Čo môžete urobiť VY:

- 1. VYZBIERAJTE ČO NAJVIAC PODPISOV POD „PETÍCIU STOP URÁNU NA SLOVENSKU“.** Môžete si ju stiahnuť z našej web stránky www.spz.sk, alebo vyžiadať na našej adrese, môžete nás požiadať o jej zaslanie poštou, alebo si pre ňu prísť do kancelárie. Zbieranie podpisov bude trvať pravdepodobne až do konca roku 2008. Už vyše 50 000 občanov Slovenska sa podpísalo po túto petíciu, potrebujeme však ďalších.
- 2. Napíšte protestný list firme Tournigan** a požiadajte ju, aby stiahla svoj zámer otvoriť uránovú baňu pri Košiciach: *Tournigan Gold Corporation*
12th Floor
570 Granville Street
Vancouver, BC
Canada V6C 3P1
- 3. Podporujte Priateľov Zeme – SPZ finančne.** Práca na zastavení tohoto projektu, ktorého príjmy sa pohybujú v desiatkach miliónov korún bude náročná kapacitne i odborné.
- 4. Sledujte našu web stránku** a prihláste sa do našej e-mailovej konferencie, v ktorých budeme aktuálne informovať o dianí a o tom ako môžete pomôcť.

Nazbierané bylinky

Výučba remesla: šperkárstvo

Letné Ekotáborenie

(Trochu čísel: 21-29.7.2007 10.ročník)

Opäť po roku sme sa utáborili na bylinkovej ekofarme Zuzky Homolovej a vniesli sme rozruch na inak pokojnú odľahlú Odoricu pri Levoči. Nečudo – dokopy nás bolo asi 70 a zoznamovanie v kruhu bolo nekonečné (a nekonečné).

10. Ekotábor bol tradične zameraný na rozvoj environmentálneho citenia, obnovu tradičných remesiel, zmysluplnú pomoc, spoznanie sa členov i nečlenov Priateľov Zeme.

Každý tábor má nejakú atmosféru – tento bol živelný s prímou umenia. Zažili sme na ňom veľa prekvapení, improvizácií a nad všetkými nemilými prekvapeniami stál táborový anjel, vďaka ktorému všetko dobre dopadlo. Napríklad na poslednú chvíľu zrušil príchod prednášajúci o Tatrách, našťastie sme mali účastníka z lesoochranského zoskupenia VLK znalého problematiky, ktorý zaujímavo prezentoval tému. Tiež zrušil príchod turistický sprievodca – ochranár, ktorý v tom čase musel hasiť požiare v Slovenskom Raji. Náhradou bol výlet na Spišský hrad a niektorým účastníkom najmä zo západnejšieho Slovenska sa splnilo želanie. Na druhom výlete do Levoče si mohli účastníci pozrieť ako spracováva bylinky pani Zuzka Homolová, obzrieť si krásy Levoče a pútnické miesto. Aj tu fungoval ekotáborový „osud“ a znovu sa muselo niečo stať: stratila sa jedna slečna so slabou orientáciou. Kým ju naši detektívi z Ekotábora hľadali, ona ani nevie ako prišla inou cestou naspäť do tábora. Mali sme aj jeden nepríjemný úraz, keď si účastník zaťal pri vyrezávaní lyžičky do ruky. Musel síce

ísť na zašitie, ale mal šťastie, že si nezaťal nešťastnejšie.

Doobedu sme dobrovoľne a s radosťou pomáhali Zuzke na farme, veď kto by nerobil rád v spoločnosti milých ľudí a zvierat zaujímavé práce: zber bylínok, záhradných plodov, oprava plevianky na stodole, pomoc pri vytváraní presklenej verandy, zberanie dreva s koňmi, oprava starého grófskeho koča, kosenie cintorína, úprava ihriska, výroba lavíc, plečkovanie bylín, zakladanie vína, zvoz sena...

Environmentálny duch tábora stelesňovali v programe večerné prednášky: o odpadoch, lesoch a Tatrách, bylinkách, permakultúre a prírodnej kozmetike. Poobedia si účastníci mohli okúsiť tradičné remeslá: šperkárstvo, hrnčiarstvo, prácu s prútím. Okrem tradičných remesiel bolo ozvláštnením tábora aj tvorivé sa umelecké vyjadrenie: pozvanie prijal pán maliar Tomáš Čepek z Košíc, pod ktorého vedením vznikli krásne diela maľované pastelom: výhľad na stodolu, koník na tráve, portréty – chodila som od jedného k druhému s otvorenými ústami (aj očami). Ďakujem Jožkovi z Prešova, ktorý mi svoj prefarebný prenádherný obraz venoval. Ďalším umeleckým využitím bola výučba keramiky s krásnou trepezlivou lektorkou Zuzkou. Keramické výrobky sa potom vypaľovali v ohni. Jedno poobedie na ekotábore patrilo improvizovanému divadlu. Improvizované bolo dvojnásobne, keďže sme ho z improvizovali namiesto sľúbeného písňalkárstva (lektor pre pracovné povinnosti nemohol prísť) a druhá improvizácia bola už na nás - účastníkov. Pod vedením našich žilínčanov divadelníkov (Díki Maťo, Noro, Tamarka) sme v skupinách predvádzali rôzne situácie, ktoré sa snažili ostatní uhádnuť. Kým na začiatku to vyzeralo, že divadlo nebude kvôli všeobecnému ostychu, nakoniec sme sa všetci prekonali a divadelné nadšenie neprerušil ani dážď. Do umeleckej nóty na tábore spievala a tancovala lektorka Veronika z Modry, ku ktorej sme sa všetci najprv nesmel,

Prestávka pri hrabaní sena

Divadelné improvizácie

Výučba ľudových tancov

neskôr odvážnejšie veselo pridávali. Pri ohni nás učila krásne pôvodné ľudové pesničky, ktoré sme ku koncu spievali v dvoj či trojhlas. Na druhý deň sme sa na ne učili tancovať dupáky, čardáše a iné ľudové tance. Hlasové a tanečné zručnosti sme si mali možnosť viackrát aj vyskúšať naživo: či už pri ľudovej kapele, ktorú sme pozvali na Ekotábor k večernému ohňu, alebo na festivale Hrhovské čudá, ktorý sa konal v blízkej obci. Na Hrhovské čudá sa dopravila naša hositeľka Zuzka Homolová s pohoničom újom Rudom na opravenom grófskom koči. Hrhovské čudá sa konali na konci Ekotábora a tak boli veselou spoločnou rozlúčkou.

Spomenula by som ešte pár charakteristík k EKOTáboru: prežili sme 9 dní bez použitia električky (až na malé výnimky – dataprojektor, svetlo v kuchyni), odpad sme triedili, stravovali sme sa vegetariánsky (spotreba menej pôdy, energie v porovnaní s mäsitou stravou), používali ekologické čistiace prostriedky, mydlá, šampóny, zubné pasty. Reakcie na ekotábor nás v organizácii veľmi potešili a dávajú nám stále chuť a zmysel organizovať takéto akcie pre verejnosť.

Ivanka Andrášková z Prešova: „na ekotábor som prišla preto, lebo mám veľký vzťah k prírode, Zemi a ľuďom. Bola to pre mňa príležitosť spoznať rovnako cítiace osoby a prostredníctvom nich sa dozvedieť niečo viac o ekológii a veciach s ňou spojených. Bolo to pekné spestrenie mojich prázdnin, kde som mohla robiť veci, ktoré robím rada (ručné práce, turistika, hudba, spev...) a robiť veci, ktoré som nikdy nerobila (zber bylín, spanie na sene v stodole...). Jednoducho, bolo tam fajn a nenapadá mi nič, čo by som mohla kritizovať :)“

Martin z Košíc (voľná parafráza): Prvý deň som chcel volať mame a odísť z Ekotábora – nemohol som si zvyknúť na jedlo – mrkva nedovarená, neslané. Potom prišli žilínčania, zapáčilo sa mi tu a som rád, že som bol na celom tábore.

Tamarka Slovinská zo Žiliny: "Chcela som sa vám veľmi pekne poďakovať za možnosť zúčastniť sa tak perlišného tábora. Naozaj som nevedela, že ešte existuje taká pohodička, voľnosť a že sa dokážu zísť takí skvelí ľudia na tábore. Maťo, Noro, Zdeno a Ja sme boli skutočne nadšení. Na taký tábor ako bol tento budeme ešte dlho spomínať, lebo dal nám veľa od nových kamarátov, poznatkov až po vychutnávanie prírody. Ďakujeme. O rok s nami rátajte :)“

Aj s nami ...Priatelia Zeme – SPZ.

Ing. Ivana Machová

Ďakujeme:

Zuzke Homolovej a rodine - www.eafra.sk (bylinkové výrobky)
 Firmám za materiálne dary: Alfabio, Galtea – zelenina a ovocie, Tento, Vepy, Dekort – Míla, Ekotrend Myjava, Weleda, Sojaprodukt, Kolagrex

Joga

Romathan na vystúpení v Spišskom Hrhove

Maliarsky workshop v plenéri

je ťažšie získať tieto výrobky na Slovensku, pretože pre nízky dopyt dodávatelia nemajú záujem o ich registráciu.

Pre úspešný štart darovali Priatelia Zeme – SPZ nemocnici materiálny dar v podobe spojovacích hadičiek bez PVC v hodnote 10 tisíc korún. Ďalšie pomôcky si už nemocnica zabezpečila sama.

„Možnosť nahradiť škodlivé PVC pomôcky bezpečnejšími výrobkami sme ponúkli všetkým slovenským nemocniciam. Ako jediná zareagovala nemocnica v Šaci. Tento krok je pre slovenské zdravotníctvo veľmi dôležitý a dúfame, že bude inšpirovať aj ďalšie zdravotnícke zariadenia,“ hovorí koordinátorka projektu Katarína Vrábľová.

Nemocnica v Šaci ako prvá na Slovensku nahrádza škodlivé PVC

Priatelia Zeme – SPZ pomohli znížiť riziko poškodenia zdravia u novorodencov vyžadujúcich intenzívnu starostlivosť na oddelení Nemocnice Košice–Šaca.

V marci tohto roku spustila nemocnica v spolupráci s Priateľmi Zeme - SPZ na Slovensku unikátny projekt celkovej náhrady PVC pomôcok na tomto oddelení bezpečnejšími alternatívami. Novorodenci v kritickom stave už nie sú vystavení nebezpečným ftalátom, ktoré obsahujú zdravotné pomôcky z PVC. V prvom kroku realizácie projektu sme vypracovali zoznam PVC výrobkov používaných na oddelení. Následne sme začali s vyhľadávaním vhodných a bezpečných alternatív, ktoré neobsahujú PVC, resp. škodlivé ftaláty, na našom trhu. Aj keď pre väčšinu pomôcok existujú na svete alternatívy,

PVC sa nachádza v rôznych hadičkách, vyživovacích sondách, alebo infúzných súpravách, z ktorých sa do ľudského organizmu uvoľňujú toxické ftaláty. Existuje rad vedeckých štúdií, ktoré potvrdzujú nebezpečnosť ftalátov pre zdravie, obzvlášť pre vnútro maternicový vývin plodu. EU dokonca zaradila túto látku do zoznamu látok ohrozujúcich reprodukciu. U mužov spôsobujú závažné zmeny na semenníkoch, obmedzenú plodnosť a produkciu spermií, u žien zas poruchy funkcie vaječníkov. Obidve pohlavia môžu trpieť dýchacími problémami a poškodením pečene a obličiek.

Priatelia Zeme – SPZ budú aj naďalej presadzovať náhradu PVC pomôcok v zdravotníctve, prioritne u rizikových skupín, akými sú predčasne narodené deti a novorodenci, tehotné ženy a pacienti na hemodialýze.

Zastavili sme časť plánu na rozšírenie košickej spaľovne odpadov.

Vlastník spaľovne odpadov pri Košiciach – spol. Kosit predložila v júni do Mestského zastupiteľstva (mesto je jej 34% akcionárom, väčšinovým je taliansky investor) plán jej rozširovania so žiadosťou o podporu. Napriek tomu, že žiadal o podporu brania rôznych úverov vo výške až cca 1 miliardy Sk, poslancom to rozpísal na 1 (slovom jedinej) strane. Bez toho, aby vôbec vyčíslil celkovú sumu, na ktorej čerpanie žiada podporu (uviedol iba náklady na prvú z troch etáp) ! Stovky miliónov hore - dolu ... to malo byť košickým poslancom jedno.

Plán obsahoval 3 etapy, ekonomicky nereálne a ekologicky škodlivé vízie. Kosit-u plánoval v 3 etapách zväčšiť kapacitu spaľovne z dnešných 75 000 na takmer 200 000 ton ročne, pričom v minulom roku dokázal spáliť iba 58 000 to odpadov. To by zhoršilo dopady na životné prostredie zvýšením celkových ročných emisií, dopravy a nebezpečných odpadov produkovaných spaľovňou, ktoré by bolo nutné skládkovať. Taktiež, z Košíc a okolia nemôžu tak veľké množstvo odpadov získať, preto jedným z motívov plánu rozšírenia spaľovne pravdepodobne bola tichá príprava na dovoz odpadov zo zahraničia.

Plán tiež išiel proti ekologicky lepším a legislatívne nadradeným spôsobom nakladania s odpadmi a kalmi –prevencii, recyklácii, kompostovaniu. Moderné európske mestá materiálovo zhodnocujú (recyklujú, kompostujú...) 50 až 60% komunálnych odpadov. Miera ich recyklácie v Košiciach je pritom iba okolo 10 %. V oblasti ekonomiky obsahuje plán obsahoval nereálne očakávania. Predpokladal úsmevne prehnaný nárast množstva komunálnych odpadov za 6 a pol roku z dnešných 215 kg na 560 kg na osobu. Pre porovnanie, napríklad v Írsku, ktoré

zaznamenalo jeden z najväčších nárastov HDP a následne odpadov v EÚ, narástli za 8 rokov iba o cca 30%.

Spaľovňu odpadov pritom v súčasnosti nie je potrebné rekonštruovať ani rozširovať. Rozsiahla rekonštrukcia sa dokončila len pred rokom a pol, splňa emisné limity EÚ a ani jediný 75 000-ový kotol nie je naplnený. Tá tiež nie je žiadnou nutnosťou pre Košice, v oblasti odpadov úspešne funguje viacero lepších technológií. Čísla z praxe i ekonomické štúdie ukazujú, že spaľovne odpadov patria k najdrahším technológiám, rôzne ekologicky šetrnejšie recyklačné varianty a mechanicko-biologické úpravy bývajú spravidla lacnejšími. Ak by Kositu nevyšli všetky nereálne očakávania, ostala by už len jediná možnosť ako úver splatiť: zvýšiť poplatky pre miestnych občanov a podnikateľov.

Priatelia Zeme - SPZ hneď po získaní informácií odštartovali spolu so združením občanov z okolia spaľovne „Abovská Osa“ a združením Sosna v júni kampaň, v ktorej žiadali poslancov košického zastupiteľstva o nepodporenie tohto zámeru. Spustili sme petičnú akciu a získali vyše 2000 podpisov iba za 1 týždeň. Usporiadali sme tlačovú besedu, písali listy poslancom, diskutovali s nimi. Nereálne plány Kositu sme konzultovali so špičkovými odborníkmi z Českej republiky i Slovenska. Napriek tomu že Kosit loboval u poslancov pre podporu svojho zlého plánu vyše rok a Priatelia Zeme mali na kampaň iba 2 týždne, nakoniec sme spor z časti vyhrali. Mestské zastupiteľstvo najprv odložilo hlasovanie, potom odobrilo iba prvú z troch etáp projektu.

Na tejto téme však budeme ďalej dlhodobo pracovať v prospech rozvoja prevencie, recyklácie a postupného znižovania ekologicky horších spôsobov nakladania s odpadmi ako napr. spaľovanie.

Ministerstvo životného prostredia chcelo oslabiť zákon o obaloch

Na jar tohto roku zverejnilo Ministerstvo životného prostredia (MŽP) zarážajúco zlý návrh novely zákona o obaloch, ktorý by podporil zvýšenie množstva a škodlivosti odpadov z obalov, spôsobil nedostatok finančných prostriedkov na triedený zber odpadov z obalov pre obce a zastavil, ak nie znížil mieru triedenia a recyklácie a tiež obmedzil práva spotrebiteľov na výber.

Naviac, MŽP ho pripravilo pomocou netransparentných diskusií „za zatvorenými dverami“ iba s „vybranými skupinami“ priemyslu – tými najnegatívnejšími oponentami opatrení pre ochranu životného prostredia. Nerokovalo s ostatnými sektormi spoločnosti - Združením miest a obcí Slovenska, nezávislými odborníkmi, ani s občianskym sektorom...

Návrh obsahoval 4 základné negatíva:

- 1. Obmedzoval právo spotrebiteľov na výber nápojov v ekologickejších vratných, opakovane používaných obaloch, čím by zároveň zvýšil znečistenie prostredia.**
Návrh nového zákona výrazne znižoval počet obchodov, ktorých by sa týkala povinnosť ponúkať spotrebiteľom nápoje aj vo vratných obaloch (ak ich predávajú v jednorazových) a to zvýšením predajnej plochy obchodov. Na väčšine územia by sa obmedzila dostupnosť ekologickejších obalov. Rozšírenie jednorazových nápojových obalov by spôsobilo zvýšenie množstva odpadov a ďalších negatívnych dopadov.
- 2. Vyškrtával právomoc MŽP zaviesť zálohovanie a recykláciu jednorazových obalov, ktoré nadmerne zaťažujú prostredie, čo by znemožnilo výrazne znížiť znečisťovanie prostredia nezákonne pohodenými odpadmi.**
Nápojové obaly, takmer výlučne jednorazové, tvoria najväčší, až 38 percentný objem nezákonne pohodených odpadov v prírode, na uliciach. Jedine zálohovanie nápojových obalov sa vo svete osvedčilo ako účinný nástroj v znižovaní tohto druhu znečisťovania prostredia. Okrem toho zálohovanie

dosahuje najvyššiu mieru recyklácie 80-95%. Súčasná miera triedenia odpadov z nápojových PET obalov sa v SR odhaduje iba na 25-30%.

- 3. Návrh nového zákona navrhoval vyškrtnúť povinnosť postupnej náhrady obalov z PVC, čím zvýši škodlivosť odpadov z obalov.**
Medzinárodným trendom je postupná náhrada PVC inými, čistejšími druhmi plastov a materiálov, tak ako to odhlasoval aj Európsky parlament v roku 2001.
- 4. Žiadnym spôsobom nemotivoval výrobcov obalov, aby prispievali obciam na triedený zber vo vyššej miere, dostatočnej pre náklady účinného systému.**
Jednou z možností je zavedenie tzv. „autorizácie“ oprávnených organizácií. Namiesto toho navrhovalo MŽP opak - prehliť súčasnú extrémnu dereguláciu tzv. „oprávnených organizácií“, ktorými si priemysel má plniť ciele recyklácie. Už teraz máme problémy s plnením záväzkov voči Európskej únii, recyklujeme príliš málo odpadov z obalov. Priatelia Zeme spustili na jar kampaň, zapojili do nej ďalšie organizácie. Aj vďaka našej kampani a pripomienkam nakoniec stiahlo Ministerstvo životného prostredia zlý návrh zákona a jeho novú podobu má predstaviť v zime.

Ministerstvo zdravotníctva chce riešiť problém PVC pomôcok

Na podnet Priateľov Zeme – SPZ sa v júli tohto roku na Ministerstve zdravotníctva (MZ) uskutočnilo stretnutie za okrúhlym stolom so zástupcami ministerstiev zdravotníctva a životného prostredia, Úradu verejného zdravotníctva SR, niektorých nemocníc a našej organizácie. Témou rokovania bola problematika používania škodlivého PVC v zdravotníctve.

Stretnutie pod vedením Dr. Slaného zo Sekcie zdravia MZ prinieslo niekoľko veľmi sľubných návrhov riešenia z dielne samotného ministerstva. Už v úvode Dr. Slaný spomenul všetky legislatívne opatrenia, ktoré sa týkajú medicínskych pomôcok, uviedol že DEHP (jeden z nebezpečných ftalátov v PVC) je na zozname toxických látok a aj to, že podľa nariadenia EU pomôcky s obsahom ftalátov budú musieť byť povinne označené a ministerstvo sa bude snažiť túto povinnosť čo najskôr zapracovať do našej legislatívy. Na stretnutí sme predložili najnovšie vedecké štúdie o zdravotných rizikách ftalátov, nové trendy v medicínskych pomôckach v zahraničí, zoznamy bezpečnejších alternatív a navrhli sme možné spôsoby riešenia používania a obmedzenia používania pomôcok z PVC. Pre začiatok by bolo vhodné vydať aspoň oficiálne usmernenie alebo odporúčanie pre nemocnice, s čím MZ súhlasilo. Prítomní uznali použitie PVC s obsahom ftalátov ako problém, ktorý je potrebné riešiť hlavne u najrizikovejších skupín pacientov, akými sú novorodenci a malé deti.

2% z dane pre Priateľov Zeme - SPZ

Aj tento rok sme počas februára, marca a apríla realizovali kampaň 2% - žiadali sme hlavne vás – členovia a sympatizanti, ale aj širokú verejnosť o venovanie podielu vašej dane na aktivity určené na znižovanie odpadu a toxických látok.

Ďakujeme Vám za vaše rozhodnutie – „zrecyklovanie dane.“ Tiež ďakujeme všetkým dobrovoľníkom na celom Slovensku, ktorí pomohli či už na informačnom stánku alebo oslovením svojich kolegov a známych.

Tento rok naša organizácia získala opäť viac finančných prostriedkov ako minulý rok (je to teda rekord v 2%) – 212 632 Sk.

Svoje sympatie nám vyslovil a oficiálne sa pripojil ku kampani 2% výborný slovenský herec a hudobník Marián Geišberg. Pre Priateľov Zeme – SPZ sa vyjadril: „Ani 100% nestačí na to, čo treba napraviť...skúste to aspoň s dvoma a pomôžete tým, čo to ešte nevidia. Spriateľte sa s Priateľmi Zeme a Zem sa stane tak trošku Vašou. Budete mať alibi, že ste neboli ľahostajní, keď trpela.“

Skutočnosť však bola iná a namiesto reálnej info-kampane sme sledovali reklamnú kampaň ENVI-PAKu. Na moderne graficky spracovanom letáčku na neekologickom kriedovom papieri ste nenašli informáciu o tom, že existujú farebne odlišené vrecia a rozličné typy nádob. Zato na opačnej strane svietil obrázok zeleného náramku s heslom: „Myslím ekologicky, preto nosím náramok“.

Brigádnicí v tričkách Envi-pak tieto ťažko recyklovateľné náramky rozdávali na každom kroku. Návštevník festivalu, ktorý pri vstupe do stanového mestečka dostal do ruky dve vrecia a informačný leták, nemal šancu pochopiť, ktoré na čo slúži. Podobne to vyzeralo aj s kontajnermi na separovaný zber, ktoré boli z väčšiny naplnené „kadečím“.

Separovaný zber na Pohode bez Priateľov Zeme – SPZ nezahviezdi

Ďalší ročník hudobného festivalu Pohoda v Trenčíne (20.- 21.7.2007) sa opäť niesol v duchu „zelenej“. Okrem zelených aktivít rôznych mimovládnych organizácií sme teraz už trošku z diaľky sledovali osud tohtoročného separovaného zberu odpadu na festivale a splnenie želania Miša Kaščáka (hlavného organizátora Pohody) „aby sa v budúcom roku systém dotiahol do dokonalosti a vyseparovalo sa viac odpadu“.

Keďže naším cieľom v minulom roku bolo hlavne začať a ukázať „eko na to“, celú organizáciu separovaného zberu prevzali spoločnosti Envi-pak a ASA. Prislúbili sme len malú pomoc, prostredníctvom dvanástich dobrovoľníkov sme zabezpečovali informačnú kampaň pre prevádzkovateľov stánkov s občerstvením, ktorí boli vďaka tomu azda najpocitivejšími „triedičmi“.

ENVI-PAK mal na tomto ročníku zabezpečiť informačnú kampaň o spôsobe triedenia, farebne odlišených vreciach a poskytovať návštevníkom rady ako a čo triediť.

V minulom roku sa vďaka našej koordinácii separovaného zberu a usilovnej práci dobrovoľníkov pri zbere a dotriedňovaní podarilo vyseparovať zhruba 18% odpadu a dosiahnuť prívlastok „najčistejší festival“. Samozrejme, aj vtedy bolo čo zlepšovať, ale pre pilotný projekt to bol veľmi dobrý výsledok. Z tohtoročných 8,7 ton v separovanom zbere z celkového množstva 31,8 ton odpadu sa na recykláciu použilo cca 3 tony, čo predstavuje asi 10% všetkého odpadu z Pohody. Aj toto množstvo sa však z 90% vytriedilo na triediacej linke a nie priamo na festivale.

Aj napriek separovanému zberu, ktorý sa aj keď s chybami, ale predsa len opäť realizoval (a snaha sa naozaj cení), nemôžeme o zelenom festivale celkom hovoriť. Samotné triedenie odpadu totiž neznižuje jeho množstvo. Na festivale chýba prevencia, ktorou by sa dalo množstvo zbytočného odpadu znížiť. Jednou z možností je napr. zálohovanie pohárov, bežná súčasť zelených festivalov v zahraničí, avšak pre organizátorov toho nášho, zdá sa, stále veľký problém. Pre budúcnosť preto budeme trvať na zlepšení podmienok separovaného zberu a samozrejme na krokoch pre prevenciu vzniku zbytočného odpadu, ak sa bude s našou pomocou počítať.

Spravodlivejšie poplatky za odpad v obci Hranovnica.

Priatelia Zeme – SPZ pomáhajú obci Hranovnica pri zavádzaní nového systému nakladania s komunálnymi odpadmi.

V obci sa od 1.7.2007 zaviedol množstvový vrecový zber zmesového komunálneho odpadu. Pri tomto systéme zberu odpadov bude každý pôvodca odpadu platiť len za množstvo skutočne vyprodukovaného zmesového komunálneho odpadu, tzv. systém PAYT (pay as you throw – platiť toľko, koľko vyhadzuješ).

Zmesový komunálny odpad (odpad, ktorý sa nedá vytriediť) sa zberá do priesvitných plastových vriec s potlačou obce. Vrecia si pôvodcovia odpadu môžu zakúpiť podľa potreby na Obecnom úrade. Po naplnení vriec, ich môžu pôvodcovia odpadu podľa potreby – avšak vždy v termíne zvozu - vyložiť. Na výber sú tri veľkosti vriec – 15 litrové (v cene 6 Sk), 30 litrové (12 Sk) a 60 litrové (24 Sk) vrece. V cene vrecia je započítaný zvoz a zneškodnenie odpadu. Žiadne iné poplatky už pôvodcovia odpadu neplatia. Záleží teda iba na samotných pôvodcoch, koľko odpadu počas roka „vyhodí“.

Celý systém je podrobne monitorovaný a vyhodnocovaný pomocou čiarových kódov, ktoré musia byť nalepené pri zvoze na vreciach. Kedykoľvek sa teda dá zistiť, kto si koľko vriec počas roka kúpil a koľko vriec kto vyložil.

Na to, aby mohli pôvodcovia odpadu znížovať množstvo vyhadzovaných zmesových odpadov, je v obci zavedený triedený zber, ktorý je pre pôvodcov bezplatný. Triedia sa papier, plasty, kovy, sklo a nápojové kartónové obaly, ktoré sú vhadzované do farebných vriec.

Vrecia sú odvázané 1 až 2x do mesiaca zberovou firmou. Ďalej sa formou vopred vyhlásenej akcie zberajú: textil, elektronický odpad, odpad z obsahom škodlivých látok (tzv. nebezpečný odpad), opotrebované pneumatiky, objemný odpad, drobný stavebný odpad, ...

Obecný úrad nezabudol ani na najväčšiu zložku komunálneho odpadu – biologicky rozložiteľný odpad (BRO). Pre každú domácnosť bol zakúpený plastový kompostovací zásobník, ktorý je bezplatne ponúkaný do prenájmu. Obec zakúpila aj drvič konárov, ktorý si môžu pôvodcovia odpadu v prípade potreby objednať. Pre potreby zhodnocovania BRO z údržby verejnej zelene, alebo pre prípady, kedy si pôvodca odpadu z akéhokoľvek dôvodu nedokáže zhodnotiť BRO svojpomocne, bolo v obci zriadené Obecné kompostovisko.

Zmena systému nakladania s komunálnymi odpadmi v obci sa nezaobišla bez aktívnej a mohutnej informačnej kampane. A práve tu si našli svoje pole pôsobnosti aj Priatelia Zeme – SPZ, ktorí v obci pomáhali s informačnou kampaňou „od domu k domu“, výrobou a distribúciou informačných materiálov (spolu 8 druhov), školeniami a praktickými ukážkami kompostovania.

Stretnutie aktivistov vo Varíne

24. - 25. februára 2007 - V malofatranskej obci Varín sa uskutočnilo víkendové stretnutie dobrovoľníkov, ktorí sa chceli dozvedieť o Priateľoch Zeme vo svete, na Slovensku, lepšie sa oboznámiť s aktivitami a následne pomôcť nám v nich.

Počas soboty si účastníci mohli vypočuť a pozrieť prezentácie o činnosti mimovládnej organizácie Priatelia Zeme v medzinárodnom kontexte aj na domácej pôde. Nasledovala interaktívna časť stretnutia, kde organizátori navrhli možnosti aktívneho zapojenia sa do ochrany životného prostredia a účastníci tiež rozvíjali svoje nápady. V rámci toho sme sa venovali kampani „venuj 2% svojej dane, kde účastníci navrhovali organizácii možnosti pre získanie 2% z dane od verejnosti a firiem a tiež sľúbili rôzne druhy pomoci pri tejto kampani. Zaujímavou časťou programu (najmä zábavnou) bol nácvik komunikácie s verejnosťou na informačnom stánku Priateľov Zeme.

V nedeľu sme boli spoločne na hrade Strečno a vytrvalejší turisti aj na starom hrade Strečno. Za organizátorky Varínskeho stretnutia môžeme povedať, že stretnutie bolo krásne – "priateľozemské" (Ako by povedal dobrovoľník Miro – stretnutie srdcozemšťanov). Celodennej témy ochrana životného prostredia neboli dobrovoľníci (napodiv) presýtení a tak sme sa do noci rozprávali o našich životných štýloch, vzťahu k životnému prostrediu, obavách i želaniach.

Výsledky z Varínskeho stretnutia sú veľmi dobré. Títo aktivisti nám naďalej pomáhajú v našich aktivitách, pomáhali nám na informačných stánkoch, robia osvetu vo svojom okolí, stali sa členmi a podporujú nás finančne či umiestnili pokladničky v miestnej čajovni či obchode.

Aj vďaka varínskemu stretnutiu a následnej pomoci boli príjmy z 2% opäť vyššie ako minulý rok – ďakujeme. Tešíme sa opäť.

Raslavice: rómovia triedením odpadov šetria peniaze obce

Od konca roku 2006 do mája 2007 sa podaril Priateľom Zeme - SPZ ďalší unikátny projekt. V obci Raslavice na východnom Slovensku vyše 70% Rómov triedi svoj odpad. V obci klesol počet nelegálnych skládok, občania platia menej za odvoz a zneškodňovanie odpadu, a na miestnom kompostovisku našli prácu dvaja ľudia: jeden Róm a jeden telesne postihnutý obyvateľ obce.

Rómska menšina v obci dokonca triedi viac druhov odpadov ako väčšinové obyvateľstvo – aj bioodpady. Len vďaka triedeniu a kompostovaniu 30 ton bioodpadov v roku 2006 - z rómskej časti (9,1 ton) a z verejnej zelene (20,9 ton) – sa znížilo množstvo odpadov odvázaných na skládku o 12,5 %. Vďaka tomu Raslavice ušetrili takmer 52 000 Sk na poplatku za odvoz a zneškodnenie odpadu na skládke. Ak k tomu pripočítame triedenie a recykláciu ďalších druhov komunálnych odpadov, papiera, plastov, skla, ide o významné šetrenie životného prostredia i peňazí v obci. Príkladné triedenie rómskej časti občanov je jedným z dôvodov, vďaka ktorým sa poplatky za odpad v obci nemuseli dvíhať.

Okrem osvetu obec motivuje k triedeniu občanov aj ekonomicky. Tí, ktorí triedia, platia poplatok za odpad len 175 Sk, ktorí netriedia platia dvojnásobok. Projekt v Raslaviciach je inšpiratívny tým, že ukazuje ako sa dajú riešiť sociálne problémy pomocou environmentálnych projektov. Projekt spolu realizovali starosta obce Anton Lamanec a naša organizácia. Priatelia Zeme - SPZ pomohli v uskutočnení tohoto projektu prednáškami pre verejnosť, školu, školeniami "kompostmajstrov", aj osvetou "od domu k domu".

Projekt zaujal aj veľvyslanca U.S.A. Rodolphe Valleeho,

ktorý ho podporil svojou návštevou. Ocenil triedenie a recyklovanie odpadu v Raslaviciach a vyzdvihol spoluprácu samosprávy s mimovládny sektorom. Pri návšteve obce ho zaujalo, že odpad separuje až 70 percent Rómov, čo je viac ako "bieli" obyvatelia obce. Raslavice sú podľa neho pozitívnym príkladom aj pre ostatné slovenské obce. „Raslavice majú pritom ešte jedno vzácné plus. Rieši sa tu zároveň problém ekologický, sociálny aj ekonomický“ uviedol R. Vallee.

Na koncerte v Hronseku plakali speváci aj diváci

Koncert plný emócií predviedla vyše 300 divákom v obci Hronsek pri Banskej Bystrici Ida Kellarová. Česká speváčka rómskych pesničiek pozvala na sobotňajšie vystúpenie do artikulárneho kostolíka aj deti z osady Lešť. Ich spoločné predstavenie dojalo všetkých: „gadžov“ v hľadisku, aj Rómov na pódii.

„Pesničky sme skúšali s pani Kellarovou už dva dni pred koncertom,“ hovorí Petra Filová z rómskej osady Lešť. Na trojdňovom workshope, ktorý robila pre deti speváčka spolu s Priateľmi Zeme, sa učili mladí Rómovia texty, aj to ako ich správne zaspievať. Ich snahu finančne podporilo Ministerstvo kultúry. „Páčia sa mi tradičné rómske pesničky, ale v budúcnosti sa chcem venovať hip hopu.“, hovorí P. Filová. „Máme s kamarátkou skupinu, ktorá sa volá PM 15 a vo štvrtok nahrávame naše prvé demo. V osade sa nám najprv smiali, ale teraz je všetko inak.“ usmieva sa.

Na víkendovom koncerte spievalo s Idou Kellarovou na javisku šesť dievčat, pričom na gitarách ich doprevádzali dvaja chlapci.

Pesničkám už tradične dominovali silné témy ako láska, smrť a vďačnosť. Odkaz Idy Kellarovej bol dojatému publiku jasný: **Rómovia sa za svoj pôvod hanbiť nesmú, naopak mali by sa so svojim „Rómstvom“ zžiť a pozitívne ho rozvíjať**. Tak, ako im to cez víkend ukázali deti z osady Lešť.

Čo nového v projekte „Rozvíjať sa s kompostom“ ?

V lete 2006 sme Vás informovali o cieľoch medzinárodného projektu „GROWING WITH COMPOST“ finančne podporenom z Grundtvig programu Európskej únie.

Čo sa nám podarilo za uplynulý rok urobiť?

- spoločne s našimi partnermi projektu - Community Composting Network z Veľkej Británie, Ecological Recycling Society z Grécka, RREUSE, Českou Poľnohospodárskou Univerzitou v Prahe a IASON vocational training centres z Grécka sme predstavili výsledky nášho projektu na 2 medzinárodných konferenciách v Prahe a v Londýne.
- dali sme „tvár“ a vytvorili sme internetovú stránku www.growingwithcompost.org, kde budú postupne pridávané materiály týkajúce sa tohto projektu
- pracujeme na vydávaní informačných materiálov o kompostovaní
- podporujeme vznik nových projektov, kde je podporované komunitné kompostovanie s prihladením na vytváranie nových pracovných príležitostí pre znevýhodnené skupiny a dlhodobo nezamestnaných obyvateľov
- začali sme zakladať sieť demonštračných miest v celej Európe, kde je možné vidieť najlepšie metódy a inovácie v nakladaní s bioodpadom. Zo Slovenska zatiaľ splnili podmienky a prihlásili sa:
 - Raslavice - projekt rieši funkčný systém nakladania s odpadmi založený na minimalizácii množstva a škodlivosti odpadu, separácii jednotlivých zložiek pre recykláciu a kompostovanie v súčinnosti s obyvateľmi rómskej komunity.
 - Svatobor pod Oblíkom - pilotný školiaci projekt na Slovensku pri obci Rudlov „Chcem byť ekologickým farmárom!“. Jeho hlavným cieľom je predovšetkým rozvoj poznatkov, motivácie, sociálnych kompetencií a odborných zručností pre oblasť ekopoľnohospodárstva u sociálne znevýhodnených osôb, t.j. dlhodobo nezamestnaných, nízkokvalifikovaných Rómov z osád mikroregiónu Hlinné a mladých ľudí – zväčša Rómov - po skončení detského domova z východného Slovenska.
 - Hranovnica - projekt podporuje rozvoj domového a komunitného kompostovania.
 - Modra – projekt rieši zavedenie domáceho a komunitného kompostovania.
 - Trenčianske Teplice – zabezpečujú zhodnocovanie biologicky rozložiteľných odpadov zo zelene kompostovaním na obecných kompostoviskách.

Ak máte záujem stať sa demonštračným miestom v oblasti komunitného kompostovania, bližšie informácie a prihlasovací formulár nájdete na www.growingwithcompost.org alebo na www.priateliazeme.sk/spz.

Letné úspechy Priateľov Zeme – CEPA a mladých Rómov

Na festivale Špandiv tancovali s rómskym súborom aj diváci

PONICKÁ HUTA, 14.8.2007 -

V obci Špania dolina pri Banskej Bystrici mali v piatok premiéru mladí rómski tanečníci, speváci a hudobníci z osady Lešť. Ich súbor s názvom Bengale Čhave (Čertovské deti) návštevníkom kultúrneho podujatia Špandiv predviedol predstavenie „Niečo z nášho života“. Výkon malých Rómov ocenilo publikum búrlivým potleskom, pričom pri prídavkoch sa k tanečníckam prídali aj diváci, ktorí si s nimi vychutnali rytmické rómske piesne.

„Scenár k predstaveniu sme napísali spolu s deťmi,“ hovorí Martin Novák z Priateľov Zeme. „Po hodinách skúšania sme vytvorili stabilný tím hercov, tanečníkov, spevákov a muzikantov, ktorým sa zapáčil názov Čertovské deti teda Bengale Čhave.“ So svojím predstavením najprv vystúpili pred členmi a sympatizantmi občianskeho združenia Priatelia Zeme. Povzbudení úspechom si napísali projekt, ktorého cieľom bola výroba kostýmov a kulís k predstaveniu „Niečo z nášho života“. Pomohli im pracovníčky Komunitnej nadácie Zdravé mesto Banská Bystrica a keď malí Rómovia svoj projekt obhájili, mohli ukázať svoje umenie aj širšej verejnosti.

Martin Novák a uzatvára:

„Predstavenie ponúkame aj základným školám v okrese Banská Bystrica, aby sa s krásnou rómskou hudbou zoznámili aj školáci. A možno si s hercami aj zatancujú tak ako diváci na festivale Špandiv.“

Fondy EÚ pomáhajú, ak sú dobre koordinované

Obce Mikroregiónu Podpoľanie majú šancu zlepšiť využitie fondov EÚ, ak sa budú inšpirovať príkladom Západného Walesu. Toto bol jeden zo záverov seminára, ktorý sa uskutočnil v utorok 18.9. 2007 v Detve.

Skúsenosti z využívania eurofondov v uplynulých troch rokoch ukázali, že obce na Slovensku často zbytočne vynakladajú prostriedky na prípravu projektov, ktoré nie sú navzájom koordinované a nevychádzajú z dlhodobých priorít. Súkromné konzultačné firmy často nútia obciam svoje služby a sľubujú zabezpečenie dotácií pre projekty, samozrejme, za patričnú províziu. Tieto problémy by malo pomôcť odstrániť servisné centrum pre Mikroregión Podpoľanie, ktorého zriadenie pripravuje organizácia Priatelia Zeme-CEPA. Jeho vznik je inšpirovaný systémom pomoci v Západnom Walesu, kde Európske Centrum Západného Walesu poskytuje samosprávam aj ďalším organizáciám regiónu služby spojené s plánovaním projektov, získavaním finančných zdrojov, rozširovaním informácií a zabezpečuje aj zahraničné kontakty. „Naša pomoc pre miestne skupiny je pre nich dôležitá, pretože im pomáha porozumieť pravidlám financovania a otvára im prístup k finančným prostriedkom z rôznych programov“ hovorí Elid Morris, projektová manažérka Európskeho Centra Západného Walesu. Na seminári sa zástupcovia samospráv zhodli na tom, že servisné centrum by veľmi pomohlo zlepšiť využívanie zdrojov EÚ v Mikroregióne Podpoľanie. Tento zámer podporil aj Úrad Banskobystrického samosprávneho kraja. „Predstavili sme samosprávam základné princípy, podľa ktorých by servisné centrum malo fungovať“ hovorí Juraj Zamkovský, výkonný riaditeľ Priateľov Zeme-CEPA. Priatelia Zeme-CEPA navrhnu do konca roka organizačnú štruktúru, alternatívne riešenia rozsahu služieb, ktoré by centrum malo poskytovať obciam v mikroregióne a načrtnú vhodné spôsoby jeho financovania.

„Potom už bude na samosprávach, pre ktorý variant sa rozhodnú. Veríme, že nový model zlepši prístup vidieka k verejným financiám,“ uzatvára J. Zamkovský.

Zákaz ortute v zdravotníckych pomôckach

Začiatkom roka zverejnili medzinárodné organizácie Health and Environment Alliance (HEAL) a Health Care Without Harm Europe (HCWH) výsledky štúdie, v rámci ktorej bolo testovaných 256 žien z 21 krajín na prítomnosť ortute v organizme. Testovanie bolo súčasťou kampane za prijatie zákazu používania ortute v meracích pomôckach a prístrojoch (najmä v zdravotníctve), ktorú na Slovensku viedli Priatelia Zeme – SPZ.

Štúdia poukázala na to, že až 95% žien v produktívnom veku má vo svojom tele ortuť. Je to znepokojujúce, pretože už pôsobenie malých dávok vysoko toxického ortute môže viesť k poškodeniu mozgu dieťaťa. Namerané hodnoty sú síce pod limitom, avšak sú nad prirodzenou mierou, ktorú by matky mali v tele, ak by žili v zdravom prostredí. Ortuť by sa totiž v ľudskom organizme nemala v merateľnom množstve nachádzať vôbec. Na Slovensku poskytlo vzorky vlasov pre analýzu 9 žien, medzi ktorými bola aj známa herečka Bibiana Ondrejková: „Dala som sa testovať náhodne a zo zvedavosti, keďže dojčím svoje bábätko. Moje výsledky sú našťastie v poriadku. Odporúčam ženám, ktoré čakajú dieťa, prípadne majú malé deti, aby sa dali otestovať a vedeli tak na čom sú.“

Aj vďaka našim snahám prijal v júli tohto roku Európsky parlament smernicu o zákaze predaja niektorých zdravotníckych pomôcok s obsahom ortute. Jedná sa hlavne o ortuťové teplomery pre zdravotnícke zariadenia a tlakomery pre domáce použitie. Ortuť v týchto zdravotníckych pomôckach predstavuje hrozbu najmä pre personál, ktorý s touto látkou často prichádza do styku po rozbití teplomeru a následnej nesprávnej manipulácii. Významným zdrojom kontaminácie ortuťou sú nielen zdravotnícke pomôcky ale aj zubné plomby, vakcíny, kozmetické prípravky, no najväčším zdrojom sú potraviny – najmä veľké morské ryby, ale aj plodiny pestované na ortuťou kontaminovanej pôde či produkty živočíšnej výroby z kontaminovanej oblasti.

Začína celoslovenské turné „Klíma bez hraníc“

Začiatkom septembra začalo celoslovenské turné seminárov a informačných stretnutí „Klíma bez hraníc“.

Podujatia, ktoré sú určené predovšetkým pre pedagógov zo základných a stredných škôl, sú súčasťou medzinárodného projektu „Let the Sunshine In“. Financuje ho Európska komisia a prednášky pre učiteľov pripravili Priatelia Zeme-CEPA.

„Školy zároveň dostanú ponuku vstúpiť do Klimatickej aliancie. Vstup je pre nich bezplatný, a jedinou podmienkou je, že školy, ako aj miestna komunita, prejaví záujem aj naďalej sa venovať témam súvisiacim s klimatickými zmenami a bude hľadať cesty ku klimaticky šetrnému správaniu sa,“ uvádza lektor Rudolf Pado z Občianskeho združenia Tatry, ktorý spolupracuje na projekte s Priateľmi Zeme-CEPA.

Učitelia na seminároch dostanú výukové plagáty, pracovné listy a CD nosič s prezentáciami, letákmi aj publikáciami. Doposiaľ naplánované semináre sa uskutočnia v Trenčíne, Košiciach, Poprade, Michalovciach, na Teplom vrchu, a rôzne informačné stretnutia v Liptovskom Mikuláši, Zajezve, na Teplom vrchu a v Banskej Štiavnici. Záujem o seminár „Klíma bez hraníc“ prejavili aj školy v Bratislave, Nitre, Myjave a v ďalších slovenských mestách.

Viac info: Rudolf Pado, lektor, tel.: 0903 028 364, email: oztatry@slovanet.sk Informácie o aktuálnych seminároch: <http://www.ekokompas.host.sk>, <http://www.changenet.sk>

Európski ministri životného prostredia podporili spaľovanie odpadov

Európski ochranári sú sklamaní z postoja ministrov životného prostredia členských štátov EÚ. Tí na júnovom zasadnutí Rady ministrov EÚ podporili spaľovanie odpadov, čím prepásli šancu modernizovať európsku odpadovú politiku.

Ministri hlasovali za to, aby sa spaľovanie komunálneho odpadu preklasifikovalo zo zneškodňovania na zhodnocovanie. Spaľovne by tak napriek svojmu negatívnemu vplyvu na životné prostredie získali podstatne „zelenší imidž.“ Schválenie tohto návrhu môže mať za následok vývoz zmiešaných a nebezpečných odpadov z bohatých krajín západnej Európy do spaľovní odpadov v nových členských štátoch. Priatelia Zeme a ďalšie ekologické organizácie sa obávajú, že schválenie odpadovej politiky v tejto podobe by znamenalo hrozbu pre zdravie ľudí a zvýšilo by emisie skleníkových plynov.

Ministri členských štátov EÚ síce hlasovali za päťstupňovú hierarchiu nakladanie s odpadmi (na prvom mieste je prevencia, opakované používanie, nasleduje recyklácia, potom spaľovanie a poslednou možnosťou je skládkovanie), ale Nemecko presadilo, aby sa stala iba nezáväznou politickou proklamáciou. Podkopáva sa tým snaha členských štátov zvýšiť mieru recyklácie, zvýšiť surovinovú efektívnosť a obmedziť skleníkové plyny. Európsky parlament pritom odhlasoval opak, že každý členský štát by mal do roku 2020 recyklovať polovicu komunálneho a 70% priemyselného odpadu.

Priatelia Zeme spolu s koalíciou Európskych environmentálnych organizácií vyzývajú Európsky parlament, aby v druhom čítaní opätovne vyjadril svoje progresívne stanovisko v otázke znižovania odpadov v EÚ.

Helena Norberg – Hodge: Globalizace není přírodní zákon

(Zhovára sa Olga Lomová)

Helena Norberg-Hodge (nar. 1946 Švédsku), později studovala v Mnichově, Innsbrucku, Londýně a na Massachusetts Institute of Technology v USA. Postupně se věnovala oborům psychologie, filosofie, dějiny umění a lingvistika. Roku 1975 odjela do Ladakhu, jako členka německého filmového štábu, později se zde účastnila projektu lingvistického výzkumu a nakonec začala pracovat na projektech uchování místní kultury, které souvisejí s uchováním místního hospodářství.

Na počátku 90. let byla jedním z iniciátorů založení Mezinárodního fóra o globalizaci (International Forum on Globalisation). V současné době žije v Devonu a působí na Schumacher College. Nejznámější kniha: Learning from Ladakh. Je také držitelkou prestižní Right Livelihood Award, jež je označována za alternativní Nobelovu cenu.

• Co vás přivedlo do České republiky?

Přijela jsem na pozvání občanského sdružení Horní Mlýn. Nedávno přeložili moji knihu Bringing the Food Economy Home a při té příležitosti uspořádali seminář ve Křtinách, odkud organizují osvětové aktivity. Společně jsme diskutovali o problémech spojených s globalizovanou produkcí potravin, a naopak o výhodách místního zemědělství. Hovořila jsem zde o tom, že průmyslová velkoprodukce potravin je nepřirozená a vlastně neuhospodárná a v konečném důsledku přináší nedozírné ekonomické, sociální a kulturní škody. Tvrdím, že přešvědčení o efektivitě zemědělské velkovýroby je mýtem. Jediné, co je na velkovýrobě potravin efektivní, je úspora pracovní síly – což dnes neznamená výhodu, ale velký sociální problém: nezaměstnanost. Velkovýroba potravin přináší větší spotřebu energie, umělých hnojiv a pesticidů, a to nese neúměrnou zátěž pro životní prostředí. Logickým důsledkem zemědělské velkovýroby je převážení často identických potravin na velké vzdálenosti a jejich prodej v síti supermarketů. To přináší další náklady a zátěž pro životní prostředí související s balením a konzervací potravin a s jejich dopravou. Všechny tyto náklady, spolu s reklamou, tvoří dnes víc než devadesát procent ceny potravin, kterou zaplatíme v supermarketu. Z toho plyne, že primárnímu výrobcí se dostane jen zhruba pět procent z ceny výrobku, a tudíž že ho tento systém velmi poškozují. Zákazník má nakonec pocit, že nakupuje výhodně, ale neuvědomí si, že dostává zboží méně kvalitní (protože méně čerstvé), než by mu ho mohla dodat malovýroba, a už vůbec nemyslí na to, že vlastně dostává zboží, které dotuje ze svých daní. Protože doprava si žádá státní investice do infrastruktury, další státní prostředky jdou do řešení problémů spojených s nezaměstnaností a se sanací ekologických škod.

Zvýhodňování sítě supermarketů nepřímo dotovaných státní daňovou politikou také vede k absurdní situaci – místní a přirozené produkty, do nichž se neinvestuje ani zdaleka tolik vedlejších výdajů, se stávají příliš drahé a nekonkurenceschopné. Spotřebitel má dnes pocit, že organické potraviny jsou přepych, který si každý nemůže dovolit, a nepřemýšlí o tom, že to je způsobeno mimo jiné i tím, jak státy nakládají s penězi svých občanů – daňových poplatníků. Toto vše mám na mysli, když hovořím o decentralizaci zemědělství.

• Jak byste stručně popsala, co je to globalizace?

Zdůrazňuji, že hovořím pouze o ekonomické globalizaci. Ekonomická globalizace je velmi specifický proces s úzce vymezeným rámcem zájmů. Je to proces deregulace globálního obchodu a financí, což vede k posilování konkurence ve všech oblastech hospodářství i lidského života.

Zejména v rozvojových zemích můžete na vlastní oči vidět radikální proměnu společností, kterou globalizace přináší. Vidíme, že tento proces vede k rozkladu tradiční společnosti a ke vzniku napětí a nepřátelství mezi různými skupinami obyvatelstva, jehož výsledkem často bývá násilí a ozbrojené konflikty. Ladakh, jehož proměny sleduji posledních třicet let, je toho názorným příkladem. Jeden z málo zdůrazňovaných aspektů liberalizace globálního obchodu a finančnictví je, že tato liberalizace přináší sice stále více svobody velkým nadnárodním společnostem, ale jednotlivce činí čím dál tím více na těchto společnostech závislým. Nástrojem ekonomické globalizace a našeho zotročení jsou obchodní dohody s globální působností.

Nevěřme ekonomům, že globalizace je nevyhnutelná a zákonitý proces. Ekonomická globalizace není přírodní zákon, jemuž se musíme podřítit, je dílem lidí, kteří pracují v zájmu určitého typu podnikání, v němž je znevýhodněn drobný podnikatel. Dalším předpokladem je, že ekonomická globalizace a s ní související konzumerismus jsou důsledkem přirozené lidské povahy, již definuje všeovládající touha po zisku. Člověk je bytost mnohem složitější a má i jiné potřeby než ty, které se nám snaží vnútit reklama. Problém je v naší nevědomosti, v tom, jak snadno se necháme manipulovat a uvěříme tomu, že ekonomická globalizace přináší stejné příležitosti pro všechny. A přitom jsme svědky toho, že národní vlády přestávají bránit zájmy svých lidí, svobodných jednotlivců, aby maximálně vyšly vstříc požadavkům obchodních společností. Nadnárodní obchodní společnosti si vynucují zákony, předpisy a zavádění technologických změn, které omezují lidskou svobodu. Příkladem může být změkčování zákoníků práce s cílem dát výhodu zaměstnavatelům.

Nebo fakt, že do továren v rozvojových zemích, kde dělníci pracují v otrockých podmínkách, je zakázán přístup, aby to nikdo neviděl. Všude se také rapidně zvětšuje propast mezi chudými a bohatými a pomalu mizí střední třída. Obrovský problém je vylidňování venkova a vznik obrovských městských aglomerací, kde lidé žijí v nepředstavitelně bídných podmínkách.

• U nás po zkušenostech s komunismem je těžké uvěřit tomu, že liberalizace trhu a ekonomická globalizace nejsou zárukou zachování svobody a lidské důstojnosti. Jako pádný argument tu slouží zkušenost s plánovaným hospodářstvím komunistické éry.

V postkomunistické zemi bych asi měla zdůraznit, že v úsilí směřujícím proti ekonomické globalizaci nejde o to, aby stát diktoval lidem, jak mají podnikat. Jde o vytváření podmínek pro vyvážený rozvoj, který by umožnil rozvoj drobného

podnikání a lokálního hospodářství a jednostranně nezvyšoval velkovýrobu. Toho lze dosáhnout přizpůsobením daňové politiky státu. Nezapomínejte, že to takzvané svobodné podnikání ve skutečnosti není zcela svobodné, řídí se tisíci předpisy a omezeními, jež dnes působí ve prospěch velkých společností. Koneckonců tak je nastavená daňová politika. Vezměme jen infrastrukturu, bez níž se neobejde velkoprodukce a velkodistribuce potravin. O tom, jak absurdně jsou nastavené podmínky, svědčí následující příklad: v Británii, kde sílí zájem o domácí produkty, se v supermarketech prodávají britská jablka. Jsou skutečně vypěstována v Británii, nicméně letecky se převážejí do jižní Afriky, kde je lešší, voskují, napouštějí konzervačními prostředky a balí, aby se pak v britských obchodech prodávala za zvláštní cenu jako „domácí produkt“. To je umožněno systémem subvencí určených do dopravy a daní, které jsou nastaveny tak, že neposkytují výhodu při zaměstnání místních lidí.

Úsilí namířené proti ekonomické globalizaci rozhodně neznamená uzavírat se před světem a bránit komunikaci mezi lidmi, výměně zboží či informací. Naopak, otevřenost, pohyb lidí i myšlenek a skutečně svobodný přístup k informacím jsou zásadní pro to, aby lidé pochopili, jak jsou dnešním systémem znevýhodňováni, a mohli samostatně a kompetentně rozhodovat o vlastním osudu.

Jsme přesvědčováni reklamou a sdělovacími prostředky, že velkovýroba je to nejlepší, a přitom z vlastní zkušenosti víme, že to není pravda. Koneckonců když se nad tím zamyslíme, kde se člověku lépe pracuje – na malém rodinném statku s rozmanitou produkcí (a stejně rozmanitou prací), nebo v zemědělské velkovýrobě s jednotvárnou mechanickou činností? Kde raději nakupujeme nebo jíme – v malém rodinném podniku, nebo u McDonalda? V rodinném obchůdku, kde si můžeme popovídat s majitelem, nebo v neosobním supermarketu? Co nám víc chutná – čerstvé máslo nebo zelenina z místní farmy, nebo potraviny dovezené z druhého konce světa, to znamená už ne čerstvé a navíc patřičně konzervované?

Na Západě si to lidé uvědomují stále jasněji a například v Británii se šíří hnutí na podporu místních zemědělských produktů. Jen mezi lety 1997 až 2001 zde vzniklo na pět stovek nových trhů s těmito produkty.

V rozvojových zemích má dopad globalizace ještě mnohem dramatičtější podobu a troufám si s jistou nadsázkou říci, že ekonomická globalizace se zde ukazuje být zločinem proti lidskosti. Ne každý si to uvědomuje. Já jsem to poprvé poznala na vlastní oči v Ladakhu.

• **Mohla byste se o tuto zkušenost s námi podělit?**

Ladakh byl vzhledem ke své poloze v severní Indii na čínské hranici v prosté izolaci od ostatního světa. Když jsem se tam poprvé dostala, setkala jsem se se zcela výjimečnou společností hrdých, soběstačných lidí, kteří se bez problému užívali svou vlastní prací. Tato společnost neznala bídu, nezaměstnanost ani pocit méněcennosti vůči příchozím zvenčí. Ocitla jsem se mezi lidmi, kteří žili pomalým tempem, znali cenu setkávání v kruhu rodiny a mezi přáteli, uměli být šťastní. Pak se indická vláda rozhodla Ladakh modernizovat a rozvíjet zde turistický průmysl. Během patnácti let jsem byla svědkem katastrofálních ekonomických a sociálních změn, jejichž výsledkem bylo, že do Ladakhu se dnes importuje velká část zde spotřebovávaných potravin, došlo ke zbídačení velké části místních lidí a spolu s tím k polarizaci obyvatelstva, která vyústila v krvavé ozbrojené konflikty mezi muslimy a buddhisty. Dochází ke ztrátě vlastní kulturní identity, kterou doprovází pocit méněcennosti velmi rozšířený mezi mladými lidmi. Stejný proces jsem pak sledovala v Bhútánu, ale i v jedné španělské vesnici. Stojí za to si uvědomit, že dnes stále ještě polovina obyvatel naší planety žije způsobem, který je připoutává k půdě. To znamená, že problémy a konflikty související s ekonomickou globalizací, které jsem zažila například

v Ladakhu, dramaticky porostou, pokud s tím nezačneme něco dělat.

• **Na to bych ale mohla namítnout – globalizace přece není výsledkem zásahu nějaké vnější neosobní síly, na všech těchto změnách se podílejí právě místní lidé. Není to tedy ve skutečnosti tak, že člověk je z nějakého důvodu náchylný k přijímání kultury nadnárodních společností?**

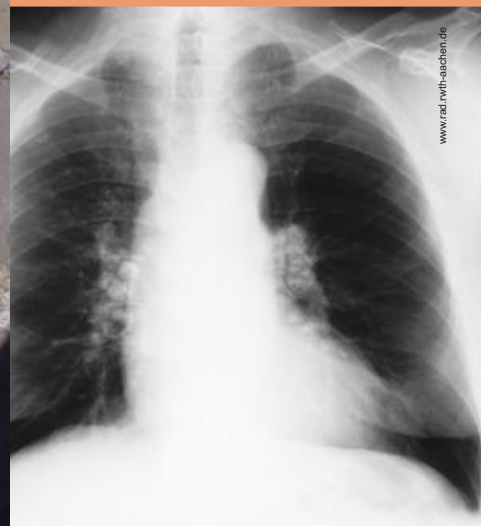
Není pochyb o tom, že idealizovaný obraz amerického způsobu života má v chudých zemích velikou sílu. Je těžké vzdorovat iluzím suggestivně zprostředkovaným médií, filmem a reklamou, které představují život v moderní industriální společnosti jako bezproblémový a ukazují nám svobodné, šťastné a dokonalé bytosti obklopené vším, na co si vzpomenou. Přirozenou lidskou vlastností je touha po pohodlí a po všem novém a neznámém. Nesmíme však zapomínat, že reklama lidi zneužívá a klame je. Nehovoří o tom, že americký způsob života a globalizované hospodářství znamená také mnohem intenzivnější práci, ztrátu přirozených lidských vazeb, ničení prostředí, v němž většina lidí žije, i ztrátu kulturní a osobní identity. Poslední problém vnímám jako velmi naléhavý. Reklama má katastrofální dopad zejména na mladou generaci. Děti se ztotožňují s nedostížnými vzory z reklamních šotů. Nabývají pocit, že se jim mohou přiblížit výhradně skrze vlastnictví určitého zboží, a přirozeně jsou zklamány. Nedávné výzkumy ukazují, že ve vyspělých západních státech, jako je Británie či Austrálie, roste mezi velmi mladými lidmi pocit vlastní nedostatečnosti, nedokonalosti. Nedospělé holčičky se domáhají plastických operací, aby vypadaly jako modelky z reklamy, nenávidí své vlastní tělo a v návaznosti na to trpí nejrůznějšími duševními poruchami. Roste počet neuróz a sebevražd, a to i velmi mladých lidí.

Prostřednictvím reklamy také dochází k uměle vytvářené unifikaci potřeb a vzniká konzumní monokultura. A jak známo, monokultura je potlačení diverzity, dusí spontánní vývoj, který je možný jen skrze rozmanitost.

• **Co tedy můžeme dělat, jak se bránit proti dopadům ekonomické globalizace?**

Naprostě zásadní jsou dvě věci – vzdělání a místní iniciativy zdola. Od školních let by se lidé měli učit vidět věci v souvislostech. Nejde o to, že bychom neměli informace, ale ty jsou roztržštěné a málokdo si dá práci, aby je dal do souvislostí. Je také třeba mládež vést k tomu, aby nepřijímala věci pasivně jako jednu provzdu dané, ale aby si kladla otázky a učila se samostatně hledat na ně odpovědi.

Jako hezký příklad toho, jak působí, když si lidé uvědomí, co zemědělská velkovýroba znamená v širších souvislostech, je možné zmínit úsilí Britské královské společnosti na ochranu ptactva (Royal Society for the Protection of the Birds). Jedná se o úctyhodný spolek lidí, kteří společně chodí na procházky do přírody, pozorují ptáky a studují jejich život. Když před lety na britském venkově začali rapidně ubývat ptáci a ukázalo se, že je to důsledkem používání chemikálií v zemědělství v souvislosti s rozvojem zemědělské velkovýroby, Společnost rozvinula kampaň proti těmto chemikáliím. Následně se ukázalo, že rolníci přecházejí na tento způsob produkce potravin pod tlakem podmínek stanovených Světovou obchodní organizací. Společnost na ochranu ptáků tedy rozvinula kampaň proti těmto podmínkám a dnes je jedním z výrazných činitelů v britském hnutí za podporu obnovy britského venkova a produkce domácích potravin, a tedy i významná součást hnutí proti ekonomické globalizaci. Na tomto příkladě je vidět, jak důležité je naučit se vidět skutečnost v širších souvislostech a nebát se veřejně zaujmout postoj, který je v rozporu s hospodářskou politikou prosazovanou autoritami.

Je azbest nebezpečný? Ako mám postupovať, ak sa ho chcem zbaviť?

Azbest sa v nedávnej minulosti používal vo vnútorných priestoroch budov ako predchodca sadrokartónu na rôzne obklady, priečky, podhlady, vnútorné alebo vonkajšie obklady montovaných stavieb (napr. mäkké azbestovocementové dosky Dupronit, Ezalit), ďalej ako protipožiarny nástrek na železobetónové konštrukcie, a tiež vo veľkom ako strešná krytina (Eternit).

Z týchto materiálov sa vplyvom otrasov, poškodením povrchu, zvetrávaním, ale hlavne pri akejkoľvek manipulácii s týmito materiálmi alebo pri ich narušení (búracie práce, rekonštrukcie, atď.) a pod. neustále uvoľňujú do ovzdušia azbestové vlákna nepatrných rozmerov.

Je dokázané, že azbest svojimi voľne poletujúcimi respirabilnými vláknami mikroskopických rozmerov môže pri vdychovaní spôsobiť pľúcnu fibrózu - azbestózu, rakovinu pľúc, mezoteliómy pohrudnice a pobrušnice a zmeny pohrudnice.

Práca s azbestom, ako vysoko karcinogénnym materiálom, podlieha hygienickému dozoru, t. z. každá manipulácia s azbestovým materiálom (demontáž azbestovocementovej

krytiny, búranie dupronitových priečok, rekonštrukcia vzduchotechniky a pod.) musí byť posúdená príslušným orgánom na ochranu zdravia - Regionálnym úradom verejného zdravotníctva.

Stavebné materiály obsahujúce azbest sú podľa vyhlášky č. 284/2001 Z. z. v znení neskorších predpisov, ktorou sa stanovuje Katalóg odpadov, zaradené do kategórie Nebezpečný odpad. Preto pri odstraňovaní materiálov obsahujúcich azbest z vášho okolia využívajte výlučne firmu, ktorá má oprávnenie manipulovať s týmto odpadom. Nakladať s takýmto odpadom môžu len špecializované firmy s odbornou spôsobilosťou na podnikanie v oblasti nakladania s nebezpečnými odpadmi, ktoré ich môžu zneškodniť len na skládkach nebezpečného odpadu. Zoznam týchto firiem nájdete na internetovej adrese www.uvzsr.sk.

Pokiaľ nájdete voľne pohodený odpad (čiernu skládku) s obsahom azbestu oznámte to akémukoľvek orgánu verejnej správy (najlepšie na Obvodný úrad životného prostredia – kontakty nájdete na: <http://portal.gov.sk/Portal/sk/Default.aspx?CatID=106&id=122>).

Branislav Moňok

Priateľov Zeme - SPZ finančne podporili:

Európska komisia
HCWH - Health Care Without Harm
HEF- Humane Earth Foundation

ekoPolis
nadácia

Pri realizácii aktivít Priateľov Zeme - SPZ pomohli:

Lenka Beznáková, Peter Grobarčík, Miro Mládek, Julka Mládeková, Juraj Bačík, Tamara Slovinská, Marta Papánková, p. Herich – Omikron, Marek Prypoň, Maja Potočnáková, Terka Potočnáková, Lenka Rusnáková, Johnny Vozár, Veronika Szalontayová, Michal Činčár, Alis Bajúsová, pán Pacsay, Stano Tomek, Peťo Farárik, Vesna Verešová, Jožko Šuchta, Katka Kemeníková, Zuzka Homolová, Filip Franko, Ondro Pačay, Mató Šrámek, Lucia Klimčáková, Renáta Malastová, Julka Šimková, Rado Pešek, Andrej Koller, Janka Mihová, Miška Murajdová a ďalší...

Ďakujeme Vám

Jablká – obyčajné... ...a predsa tak neobyčajné

Keď pri štedrovečernom večeri rozkrojíme jablko a na jeho polovičkách sa zjavia „hviezdičky“ z jaderníkov znamená to, že budeme zdraví. Kde sa v jablkách ukrýva zdravie?...

Odkiaľ pochádzajú?

Jablone pochádzajú z oblasti medzi Kaspickým a Čiernym morom. Na jablkách si pochutnávali starovekí Gréci a Rimanovia. V priebehu 16. a 17. storočia sa rýchlo rozšírili prostredníctvom kolonizátorov aj do Ameriky. V súčasnosti sú rozšírené na celom svete mierneho a subtropického pásma.

Čo sa v nich skrýva:

Jablká pôsobia komplexne. Obsahujú asi 80% vody, 1,3 % vlákniny, 0,1% trieslovín a 0,33% minerálnych látok. Obsah cukru kolíše od 6 do 16 % podľa odrôd. Z organických kyselín prevláda kyselina jablčná, kyselina citrónová. Z vitamínov nájdeme v jablkách vitamíny A, C, kyselinu listovú, vitamíny skupiny B, ... Majú vysoký obsah draslíka.

Jablkové „naj“:

1. Ak denne zjeme 2 až 3 jablká denne, môže sa nám znížiť koncentráciu cholesterolu a cukru v krvi. Týmto sa prečistí organizmus.
2. Surové jablká obsahujú veľa tráviacich enzýmov, ktoré napomáhajú tráveniu, šetria pankreas, normalizujú črevnú mikroflóru.
3. Jablká zlepšujú krvotvorbu a znižujú vysoký krvný tlak.
4. Konzumáciou jablák prechádzajú do organizmu aromatické látky a vydychujú sa vlasmi a kožou.
5. Jablká odvodňujú prebytočnú vodu z organizmu.
6. Podporujú činnosť čriev a látky obsiahnuté v týchto plodoch účinne bojujú proti toxínom, ktoré sa do tela každý deň dostávajú.
7. Majú omladzovací a regeneračný účinok a vďaka antioxidantom, ktoré sú v nich obsiahnuté, sú aj čiastočnou prevenciou civilizačných chorôb.

8. Jablká obsahujú veľké množstvo vody, a sú preto osviežujúce a v ústach vám obnovia vhodné prostredie, v ktorom je menšia pravdepodobnosť tvorby zubného kazu.

„My aj liečime...“

1. Jablčné pyré sa používa pri žalúdočných a črevných kataroch. Jablká sú dobrým liekom proti zápche a hnačke. Proti hnačke pomáhajú sladké jablká, pri zápche zasa kyslé, ktoré povzbudzujú činnosť čriev.
2. Pravidelná konzumácia jablák pomáha liečiť choroby pečene a žlčníka.
3. Jablká priaznivo pôsobia pri chorobách obličiek, močového mechúra a sleziny.
4. Draslík ukrytý v jablkách z nich robí veľmi vhodný liek na srdce.
5. Surové jablká pomáhajú pri nachladnutí, kašli, krčných a pľúcnych chorobách. Výborne dezinfikujú ústnu dutinu. Horúca jablčná šťava rozpúšťa hlien pri ochorení sliznice.
6. Jablká znižujú horúčku.
7. Jablkové semienka (nie sú vhodné pre deti) pôsobia preventívne proti nádorovým ochoreniam.
8. Jablká pomáhajú pri bolestiach hlavy.
9. Jablká sú osvedčeným prostriedkom pri ťažkostiach s kĺbmi.

S kým sa jablká kamarátia a nekamarátia...

Jablká je možné kombinovať s hrozienkami, banánmi, citrónom, mrkvou, cviklou, chrenom, obilninami, najmä ovsenými vločkami a pšenom, ľanovým semenom, orieškami a kokosom, koreninami (klinčeky, škorica, muškátový orech). Jablká nie je možné kombinovať s broskyňami a marhuľami, čerstvými slivkami, kyslým a priveľmi sladkým ovocím, so zeleninou.

Na svete je málo plodín, ktoré jablká predčia v ich komplexnom pôsobení na organizmus. A preto povedzme „neobyčajné jablko“...

Zdroje: Červená, D.; Červený, K.: Liečba výživou. Martin, Vydavateľstvo Neografie, 2002, 2. vydanie, www stránky

Mgr. Lenka Beznáková a Branislav Moňok

domácnosť

Čistenie

Do termosky vnútri zahnednutej od kávy alebo čaju nalejte vodu, v ktorej ste rozpustili jeden balíček prášku do pečiva. Po dvoch hodinách bude opäť čistá.

Zatuchnutý zápach starých potravín v chladničke odstránime tak, že chladničku poumyvame roztokom horúcej vody a citrónovej šťavy v pomere 1:1. Na jej udržiavanie stačí nechať v kúte otvorenú nádobku so sódou bikarbónou.

Vytváraniu bielych škvŕn na nerezových hrncoch pri varení predídeme, ak budeme soľ pridávať až počas varu (najčastejšie pri varení vody na cestoviny)

Na vyčistenie vnútra rúry na pečenie použite obyčajný ocot a sódu bikarbónu. Pachy z rúry odstránite tým, že do teplej rúry vložíte plech s citrónovými šupkami.

Hlboké vázy ľahšie vyčistíme, ak v nich necháme dlhšiu chvíľu stáť teplú vodu s octom a soľou.

Eko-plastelína - výroba

Na výrobu nezávadnej plastelíny potrebujeme:

40 dkg hladkej múky
20 dkg kuchynskej soli
1 polievkovú lyžicu kamencového prášku (dostať ho v dobrých lekárňach)
30 ml horúcej vody - nechať v nej rozpustiť 1 polievkovú lyžicu potravinárskej farby
1 polievkovú lyžicu detského oleja

Múku, soľ, kamencový prášok a detský olej spolu dobre premiešame, pridáme horúcu vodu, rozmixujeme alebo veľmi dobre premiesime, kým nevznikne pevná, dobre sa formujúca hmota.

A už sa môžeme hrať a tvoriť!

V dobre uzavretej umelohmotnej nádobe sa dá plastelína skladovať niekoľko mesiacov, bez toho, aby stvrdla.

Zdroj: www.minibazar.sk

<http://skola.liskovec.cz>

strava

Starkine fazuľové guľky

1 kg fazule, 200 g práškového cukru, 100 g mletých alebo nasekaných orechov, hrozienka, 150 g masla, 2 lyžice kakaa, vanilkový cukor

Fazuľu uvaríme, necháme oschnúť a zomelieme. Spolu s ostatnými surovinami zmiešame a vypracujeme malé guľky, ktoré môžeme obaliť v kokose.

Jednoduchá drožďová nátierka

1 cibuľa, 1-2 kocky droždia, koreniny, olej

Pokrájanú cibuľu speníme na oleji, pridáme 1-2 kocky droždia, miešame pokiaľ sa droždie neroztopí a znovu nezhrustne na tuhšiu formu. Pridáme solčanku a koreniny podľa chuti. Chutné s hriankami alebo namiesto kečupu do cestovín.

Cícerová nátierka

200 g cíceru, 1 biele tofu, 100 ml oleja, soľ, korenie, lyžička horčice

Namočený cícer uvaríme do mäkka. Do mixéra dáme ostatné suroviny s uvarým cícerom a rozmixujeme. Podľa potreby pridáme olej, koreniny, prípadne trochu prevarenej vody.